

Vlad Pârvu: *Lárva*

Lapszámunk 1., 4., 6–10. és 13–17. oldalát a 10. Kolozsvári Magyar Napokon, a Bánffy-palota pincéjében megtartott *Mimesis VII.: Palimpszeszt* című kiállítás anyagával illusztráltuk.

HORVÁTH BENJI

Ébredés

„I can hear little clicks inside my dream.”¹

SZERKESZTŐ (ébredszik, megdörzsöli szemét, rágyújt egy cigire, nyújtózkodik, aztán kiabálni kezd:) Ébresztő, lusta dögök!

KÖLTŐ (másik oldalára fordul): Van kávé?

FORDÍTÓ (felül): Ma te vagy a soros, nem fogja megfőzni magát.

KÖLTŐ: Az szar. Akkor várni kell. Alfában nincs kávéfőző.

SZERKESZTŐ (fintorogva elnyomja a cigit): Alfában, mi? Béta banda, az vagytok.

FORDÍTÓ: Hagyd. Megfőzöm én. Az éjjel megint kimérákkal harcolt szegény.

SZERKESZTŐ: Kimérák nem léteznek. Hé! (megrugdossa Költőt) Minden megteszi a magáét, te sem vagy kivétel.

KÖLTŐ (morogva felül): Te vagy egy rohadt kiméra. Még a R.E.M.-ig se jutottam el. Az dolgozzék, aki tud aludni!²

SZERKESZTŐ: Alsunk majd, ha meghaltunk. Gyerünk!

FORDÍTÓ: Abban te ne légy olyan biztos. „The first day after a death, the new absence/ Is always the same; we should be careful/ Of each other, we should be kind/ While there is still time.”³

KÖLTŐ: Jaja. Mert aztán jön a „dies irae, dies illa” és „solvat saeculum in favilla.”⁴

SZERKESZTŐ: Na, elég volt, kicsit el kell engedni a neurózist, ami a fejetekben van, és máris minden jobban megy. Ígérem. Mély le-

vegő (mutatja, a többiek követik példáját), szép, hosszú kilégzés. Ez az! Na még egyszer. Gyereünk. Beszív... Kifúj...

KÖLTŐ (csúfondárosan): Hű, máris elmúlt minden bajom. Csak a kávé kéne megfőzze valaki.

SZERKESZTŐ (kivörösödve, Fordítónak): Látod, ennek semmi se szent. Mégis mit csináljak vele. Nem bírom. Nélkülem még mindig az utcákon aludna, sőt, már régen halálra itta volna magát.

KÖLTŐ: Akkor legalább végre megszabadulnék tőled...

FORDÍTÓ: Gyerekek, nyugi van. Nem gondoljátok komolyan. Megfőzöm én azt a kávé. Tessék megölelni egymást szépen, aztán kedvesen, türelmesen felébresztjük Testet. Hosszú nap elé nézünk.

KÖLTŐ: Mint minden nap. Jó, jó, tudod, hogy szeretlek. (vonakodva, kellemetlenül összeölelkeznek Szerkesztővel. Fordító közben kávé főz, amit mindhárman felhajtanak.)

FORDÍTÓ: Kezdhetjük?

Szerkesztő és Költő bólintanak, majd mindhárman a még alvó Testbe bújnak.

TEST (mozgolódni kezd, lassan kinyitja szemét, felül, ást, majd az órájára néz és felkiált): A francba!

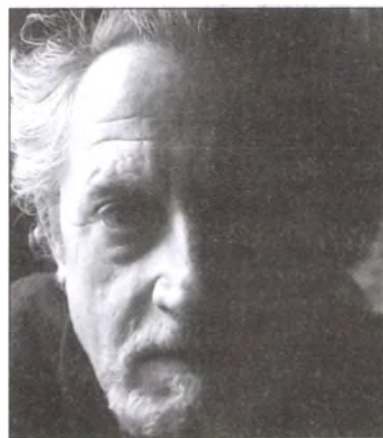
Jegyzetek

¹ „Kis kettényéseket hallok álmomban” (Anne Carson: *The Glass Essay*. HB fordítása)

² Málik Roland

³ „Egy halál utáni első napon az új hiány! Mindig ugyanolyan; óvatosságnak kéne lennünk! Egymással, kedvesnek kéne lennünk! Amíg van még idő.” (Philip Larkin: *The Mower*. HB fordítása)

⁴ Mozart: *Requiem*

„A vers tisztítja a lelket”

BESZÉLGETÉS

SIMONFY JÓZSEFFEL /2

Franz Hodjak

HOMOKKAL TELI
BÓRÖND

/15

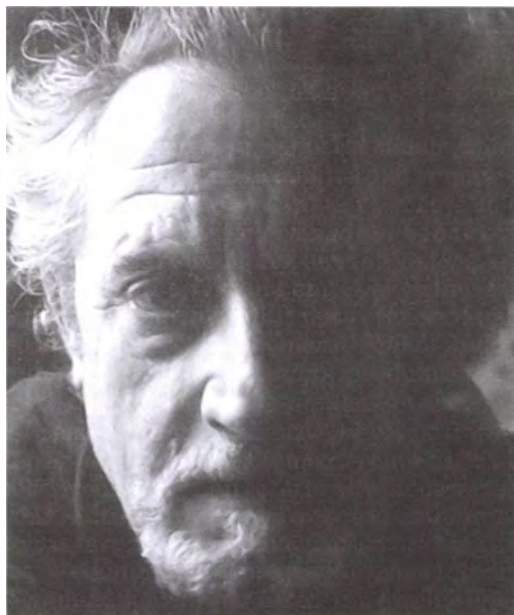
Fischer Botond

EURÓPAI
KERESZTMETSZET
– AZ ESZTÉTIKAI
FÁRADTSÁG JELEI

/19

„A vers tisztítja a lelket”

Beszélgetés Simonfy József költővel

– *Kölsönkértem első köteted (is). Kinyitottam, s őszinte kíváncsisággal olvastam indító versed, melynek címe Utra készen. Lehet-e ezekben a verses berkekben/ labirintusokban ezt a kijelentést tenni? Most hogy látod? Jól indultál neki az útnak?*

– Tudni kell, hogy Hervay Gizella felfedezettjeként indultam az *Ifjúmunkás*ban, 17 éves koromban. Egy fél évvel később Székely János is közölt az *Igaz Szóban*. Az indulás zökkenőmentes volt. *Utunk, Munkásélet, Dolgozó Nő, Művelődés, Brassói Lapok*, aztán megjelent a *Varázslataim* című antológia. „Üldözött állat, rohan végig a félelem az utcán, jajj, lelövik, eltapossák.” Vásárhelyen a fiatal költők találkozáján elmondtam, hogy Zilahon nincs irodalmi kör. Másnap felkeresett a milícia. Gyorsan meg is kellett alapítani a Zilahi Kiss Károly Irodalmi Kört. A politika oldaláról a felelős Fejér László volt, nem volt különösebb incidens. Irodalomszerető ember volt. Kötetemet felterjesztettem a Kriterion kiadóhoz, állt is szinte 22 évet. Indulni? Hát indulni mindig indul az ember valamerre. A kötet végül 1992-ben jelent meg, szinte teljesen átjavítva. Hogy jól indultam? Amint később írom: „Az integetők arca arcomnál üresebb.” Ami azt jelenti, túl későn jelent meg. Már nem örültem neki, nem ujjongtam. Nem váltott ki belőlem szinte semmit.

– *Értem. De valamilyen szinten kellett ez is. A késleltetett kezdés is egy kezdés, egy indulás. Egy löket. Láttad, hogy megszülethet valami.*

– Igen, de szinte már nem is hasonlított a beadott kötethez. Ezek után írtam: „Az út, ami belőlem indul, nem vezetett sehová.

Mindenütt ugyanaz a szoba, asztal, ágy. Öröm semmi. Indultam tovább.” Ilyen lehangoló érzések kavargtak bennem. A kötet megjelenése nem dobott fel. Az ember húsz év várakozás után reményvesztetté válik. Úgy éreztem, aminek én örülök, annak nem örül rajtam kívül senki. „Arcom miféle könyv/ kinyitni nem lehet/ csak a halál nyitja meg/ arcomon az írást/ ki fejt meg/ kik írtak rá/ hogy megfejtethetetlenek.”

– *Indultál tovább. Már régóta ezen az úton haladsz. Azóta 11 kötetes költő vagy. Ezek után változott-e ez az érzés? Vannak örömeid?*

– „Sokszor elfog az univerzális szomorúság, hogy képzelt világom cseppet sem jobb a valódinál. Egy szebb jövőért sopánkodnak teremtményeim, az ostobák.” Az én verseim elég pesszimisták. „Sopánkodnak teremtményeim, szebb jövőre várva, de amíg én ilyen vagyok, addig hiába. Azt gondolják, boldogabbak lehetnek nálamnál. Dehát-dehát, amíg én nem, ők sem”.

– *Szoktál boldog lenni?*

– Hát igen, szoktam. Szoktam én boldog is lenni, „például most/ hogy mondja az orvosom/ epeférgem van/ ki hitte volna az epén is/ megél valami/ s amin én évek óta gondolkodom/ viszonyom a világgal/ mi más lehetne hasonló”.

– *Kicsit még térjünk vissza az út elejére. 17 évesen milyen volt elindulni? Akkor már érezni vélted ennek a költői létnek a súlyát? Belegondoltál-e abba, milyen útra lépsz?*

– Minden fiatal zenész akart lenni. Akkor volt az Illés zenekar, az Omega, a Met-

ró, hát én is, 14 évesen, mint a korombeliek, vettem egy gitárt, jártam gitárórára, csak aztán kiderült, hogy botfülem van. A zenénél maradva, dalszövegeket kezdtem írni. Amikor egy hozzáértőnek megmutattam, azt mondta, ezek versek. Tehát így kezdődött az én verses ráhangolódásom. Dalszövegeket akartam írni, amiből versek lettek. Aztán nekifogtam olvasni. Egyből a szürrealistákkal kezdtem. Kedvenc festőm Dalí. Az égő zsiráf kapcsán merült fel bennem a nagy kérdés, hogy miért ég a zsiráf, miért kellett fölgyújtani. Szerintem itt feszegeti azt a kérdést. „Miért csak nekem nem sikerült/ miért pont én törtem ki a lábam/ miért pont velünk történt meg?” Elkezdtem hát a szürrealistákkal: Apollinaire, Aragon, Eliot, Antonin Artaud, García Lorca, Cendrars. A versolvasásom itt kezdődött, aztán haladtam vissza, József Attila, Ady... Adyt már azelőtt is szerettem, mert azon az utcán jártam-keltem minden nap iskolába menet, ahol ő lakott. Minden nap a háza előtt mentem el. Ady mindig a fejemben volt. Például a *Zilahi ember nótája* című verse. „Vér hullott a Terbetére./ Régi ember régi vére.” Tehát nem verseket akartam írni, de versek lettek belőle. Úgy látszik, ez bennem volt.

– *S jó úton vagy? Szeretsz költő lenni?*

– Én erre nem nagyon gondolok. Az ember költő... hát nem úgy megyek én ezen az úton, hogy költő vagyok. Fiatalon több minden foglalkoztatja az embert. Én ezt hordoztam magamban, és éreztem, hogy kikívánczik. Ki kell írjam, mert másképp megmérgezi a napom minden óráját, percét. Tehát így. Azért írtam, hogy megkönynyebbüljek, hogy lényegében megtisztuljak.

– *Tehát fogalmazhatunk úgy is, hogy a versek terhek is? A benned ragadt vers méreg lenne?*

– A vers engem sokszor átsegített a nehézségeken. Az írás egyfajta terápia, mert az ember tisztul. A lélek tisztul. Ha nem tisztítanád, folyton csak telne a mocsokkal, telne és telne, végül olyan lenne, mint egy szemetes kosár.

– *Igen. De te nem csak a fióknak írsz, nem csak a saját megtisztulásodért. Kilépsz.*

– Az elején, amikor megjelentek nyomtatásban, örültem. Jó érzés látni, hogy mások is olvassák. Fiatalon az ember ír és már küldi is. Később, amikor sokat olvas és beleivódik, hogy mi a jó vers, akkor már nem mindent ír le. Tud válogatni, javítani. Viszonyít.

– *Ehhez mennyit kellett olvasni? Mennyit olvasol?*

– Általában minden nap. Ritka az a könyv viszont, amit végigolvasok. Akit megemlítenék, az Hamvas Béla. Ő úgy ír, hogy olvastatja magát. Amíg nem volt internet, vettem vagy kölcsönkértem egy verseskötetet, például egy Petrit. Szeretem a kortárs költőket. Közelebb is állnak a szürrealistákhoz. Egy nap egy kötetet végigbogarászok, elmélyülök benne.

– *S meritkezel is ezekből az olvasmányokból?*

SIMONFY JÓZSEF

Zilahon született 1952-ben. Szülővárosában, az Ady Endre Líceumban érettségizett (1970). Utána kitanulta a szíjgyártó szakmát és munkásként dolgozott Zilahon, majd Szatmárnémetiben. Később a szatmárnémeti Kölcsey Ferenc Főgimnázium alkalmazta. Első verseit, Székely János és Hervay Gizella felfedezettjeként, az *Igaz Szó* közölte 1967-ben, majd versei jelentek meg az *Ifjúmunkás* által közreadott *Varázslataink* című antológiában, később az *Erdélyi szép szó* című antológia köteteiben. Első kötete *Hold és nap* címmel jelent meg 1992-ben. Legutóbbi verseskötönyve: *Idő rokkantja* (Pro Print, Csíkszereda, 2017).

– Hogyne. Például Babitsból is, pedig őt annyira nem is szeretem. A *félelem hangja* egy ilyen ihletett vers. Megihlet egy mozzanat, egy sor, egy érzés, egy költői kép s azt bontod szét. Ezt csinálta Kosztolányi, Petőfi is, de menjünk vissza, akár még Homérosz is. Minden megihlet. Egy kavics, egy rózsabokor. „Rózsabokor földre/ hulló/ pléh leveleivel/ mint egy kiborult persely.”

– *Első kötetedben megjelent versedben van egy sor: „hónom alatt friss égdarab”, s rá 10 évvel, 2002-ben megjelent újabb köteted, melynek címadó verse, az Égdarab a könyv záróétüdjé. Úgy érzem, nem hiába hagytad a végére...*

– „Itt állok/ útra készen/ hónom alatt/ friss/ égdarab/ egyetlen/ fát sem/ ültettem/ csak gyermekségem/ futó záporát/ szívta mélyére/ e föld/ ott a megismerhető/ meszsze/ távozom/ friss égdarab/ hónom/ alatt.” Az ember amikor útra készül, csomagolnak neki valamit útravalónak. Nekem nem volt hamuban sült pogácsám, így hát égdarabba csomagolt földet viszek magammal. Ez lényegében azt jelenti, hogy gyermekkoromból, a szülőföldből viszek magammal az útra.

– *S mit viszel magaddal gyerekkorodból?*

– A gyerekkorom szép volt. Szabad. Nem akartam felnőni. Haragudtam a felnőttekre, hogy borzasztó dolgokra használják a szavakat. „A levegő tele félelemmel, ki- és be- lélegzem.” A felnőttek sokat hazudtak, már akkor észrevettem. Most se különb a világ. Akkor így nyomorítottak meg, most meg amúgy. „Fáraók fiai mikor megszülettek/ már tudták fáraók lesznek/ a cézárook fiai mikor megszülettek/ már tudták cézárook lesznek/ a kőműves csizmadia fia/ csak azt tudta nem akar/ kőműves csizmadia lenni...”

– *Te mi nem akartál lenni?*

– Várj, van folytatása: „megszülettem semmi sem akartam lenni/ semmi se lesz belőled mondta az apám.”

– *És akkor lett belőled költő.*

– Kell hozzá tehetség. Ha valaki költőnek születik, muszáj írjon. Ki kell írja. Szorítja valami. De az ember mindig zárva van. „Bordám ketrecében vergődik énem.” Hol a szabadság? „Csak belül lehetünk szabadok/ kívül soha/ galambocska, galambocska.” Ott, ahol jól érzed magad, megértetted magad, ahol boldog vagy, ahol szeretnek. Ott szabad vagy.

– *S a versek által szabadjára tudod engedni gondolataidat? Ki tudod nyitni a gondolatok ketrecét?*

– Igen. Megtisztítanak, ahogy már említettem. Mint szülés után az anya...

– *Igen, mégis érdekes, mert a téma, amit sokat feszegetsz, az a vég. A halál nálad vers/életet adó inspirációforrás. Mondd, mely gondolat bánt tégedet?*

– Ez is egy örök érvényű téma. Nem feltétlen az elmúlás, inkább maga az idő múlása, ami foglalkoztat. Az idő...

– *Egyik köteted címe is ezt sugallja. Az Idő rokkantja.*

– „Türelmem lesz-e/ elviselni az öreget/ ronggyá olvastak az évek/ tövig koptatott/ az idő köszörűköve.”

– *Belemerülve verseid világába, úgy érzem, egy vándor mellé szegődtem, aki térkép nélkül lábadozik egy nihilszagú poros utcán, s pesszimistán, töredékes képekben tárja elénk világát. Hogy alakult ki nálad ez a kissé groteszk szemlélet, amivel a valóságot filterezed?*

– „Úgy teszel, mintha bajod a világ baja lenne. És miért is ne? Ha egyszer a világ baja a te bajod is?” Hogy groteszk-e? A szürrealisták mély nyomot hagytak bennem. Kis groteszk, kis önirónia kell a túléléshez.

– *Verseid lelked szilánkjai, morzsái, puzzle-darabjai. Miért tartod fontosnak, hogy megoszd lelked rezdüléseit? Nem veszélyes kicsit szétszórni ezeket a lélekdarabokat?*

– Én nem tudom, más hogy csinálja, de nem úgy ülünk le, hogy valamiről írni kell. Nem gondolok másra, magamra se, hisz nem is tudom, mi fog kijönni. Amikor megvan, örülök. Én ihletett költő vagyok. Kell egy mag.

– *S honnan jönnek az ötletek? Sokszor fordított perspektívával találkozunk, mint a megszokott.*

– Ezek maguktól jönnek. Van, hogy az ember magán is csodálkozik, hogy benne volt. Mint például: „Észre ki vesz / ki vesz észre/ amikor mint egy csillag/ behulllok életembe.”

– *Mit adott neked a költészet és te mit adsz a költészetnek? Ehhez mit szólsz?*

– Hát ez súlyos. Írás nélkül nem is tudnám elképzelni. Engem a vers mindig is életetett. Élni hagyott. Másoknak mit adok a költészetemmel? Azt szeretném, ha elolvassák a versemet, lássák, hogy ki lehet bírni minden nehézséget. Ha az embernek van akarata, kitartása, át lehet vészelní minden vészt. Én jobban szeretem a pesszimista verseket. Azokból lehet tanulni.

– *Akkor, summa summarum, a költészet egy mentőmellény?*

– Igen, a költészet taníthat. Élni.

– *A versek búvőkörében élsz. Van, amikor szünetet tartasz?*

– Nyáron, szabadságon, Zilahon. Egy idő után hiányoznak a költők, mint a szeretted. Olyan ez, mint egy családi háló. De néha kell szünet. Vannak passzív napok, hetek. Bár az ember ilyenkor nem érzi jól magát, nyugtalan, mintha rühes lenne. Tépnéd le a bőrdet. Tépelődsz.

– *Valóban. Furcsa ez a költői lét. Hogy tedd azt, amit tenned kell, amikor van valami, amit tenni akarsz?! Magától akar valami tőled. Valamit. Mint egy gejzír. Olyan, mint egy drog. Hogy látod?*

– Drog? Annál több. A drogról még le lehet szokni, de a költészetről nem. Az ott csörge-dezik a véredben. Míg szuszogsz, lélegzel, addig szuszog, lélegzik veled.

– *Írói készítés. Áldás vagy átok?*

– Áldás. Hogy lenne átok, hisz átsegít a mindennapokon? Mindenki nehézségeken megy át. Az életben küzdünk. Az én versem küzdés, a küzdést mutatja be.

– *Tehát a pesszimista versek leple alatt van benned egy optimista ember is.*

– Persze, másképp nem lehetne az ember pesszimista.

– *Van-e olyan kérdés, amit eddig nem tetek fel neked, de most megválaszolnál?*

– Ha megkérdeznéd, hogy miért utálok a magad képére teremtettedet? Mert „Alighogy megszülettem/ bepólyáltak a bűnbe/ mocsokban nőtem fel/ hazugsággal etettek/ nem vagyok jó kertnek/ se házhelynek/ úgy ébredek ahogy nagy/ esőzések után/ egymásra csúsznak a földek.” Az emberek elég üresek. „A giliszta kitömve verssel/ a lótetű kitömve verssel/ a fa kitömve verssel/ a kő kitömve verssel/ csak az ember kitömve semmivel.”

– *Csak az ürességbe lehet tartalmat tölteni. A mi felelősségünk. A költészet jó töltő. A vers lét/elem. Újratölthető. Na de lássuk, mit akar mondani a költő?*

– Rendben. Lássuk! „Ahogy becsukom életem fekete könyvét/ ha isten színe elé vezetnek/ s így szól te szerencsétlen nem volt egy boldog perced/ visszaküldelek/ rémülten fölkiáltok csak azt ne uram csak azt ne.” Hát, a költő leül. Ez a vers is úgy született, hogy ültem s arra gondoltam, ha az Úr elé kerülök, mit mondana nekem. De ez ritka... „Mint egy asztal, kiterülök...” Megszületett egy vers és kavargott bennem, hogy még valami kikívánczik. Ha visszaküld, mi lesz. „Nem tudom, mit kell érteni egy festményen...” Tehát az ember amikor megírt egy verset, az olyan, mint a gyermekkorban felrúgott labda.

– *Darabosan egész vagy egészen darabos? Most éppen min dolgozol?*

– Most fejeztem be az új kötetemet. Várok. Idősebb korban jó, ha van mire várni. „Születésemre vártam, de mire várok halálom után?” Addig is írok. Nem jönnek egy szuszra. Legalább van, min dolgozzak holnap is. Olvasd el például a *Két hosszabb vers* című versemet. Minden nap fel lehet fedezni valami újat. Egészen darabos. A darabokból lesz egy nagy egész. Mint ahogy több naphoz lesz egy év, több versből lesz egy egész. A verseim is így sorakoznak. Mintha egy nagy vers lenne. Ahol az egyik befejeződik, a másik ott kezdődik.

– *A könyv is olyan, mint az útítárs. Végül is, miért írsz?*

– Miért írok? Azért, mert én vagyok maga a vers. Ha nem írok, nem is vagyok.

FEHÉR IMOLA

szürke eminenciás

nagy a csönd
túl nagy
valami készül
odakinn
valahol mocorog már
a féreg
valahol megöletnek
pár tisztviselőt
tetőfokára hág
az ármány
több testőrt
a királyi párnak
most ébernek kell
lennünk:
a birodalom
sorsa a tét
a lázongókat
lefejezni
több csontot
a hízelgő kutyáknak
mit erőszakkal
meg nem oldhatunk
bőkezű keggel
majd menni fog
amíg az akasztóhegyen
kövérek a varjak
s a palotában a
lakoma dús
míg van bőven törünk
a lázadó szívekbe
és jó kémeink
okosan fülelnek
míg kesztyűs kezünk
bármeddig elér
és kompromittáltak
az embereink
addig bizton hihetjük
hogy hatalmunk
istentől való
és elszámolással
csak neki
tartozunk
szerencsére
ámen

Nyelvtörés

Nem tudok megszólalni többé:
törnek a szavak.
Egyik felük igaz, másik hamis.
Kiválogatom az igazakat,
de hulló vakolatként morzsolódik
le róluk az értelem.
Szótagolom, cserélgetem.
Puzzle-ként illesztetem egymás mögé,
hogy őszinte mondatok szülessenek,
csupa igaz, kérdőre nem vonható
bizonyosság, de ami végül összeáll,
azt a nyelvet már nem ismerem,
abból nem öltözködhettek.
Ma sem tudom,
kinél marad
a szavak hamis fele
és kinél az igaz.

Csendélet zenére

Ma Griegből igyekszem
összerakni tekintetedbe
vesztett arcomat.
Mindazt, ami a hallgatásban
kelletlen nálad maradt:
két semmi közt a hidat,
két tél között az átkelőt,
éjtől éjig az utat,
testtől testig a zökkenőt,
álomtól álomig a lépést,
az egyetlen dobbantást,
két kétely közt a kérdést,
hogy miért te vagy,
miért nem más,

álcától álcáig az egyenes
szándékot, szót, bizalmat,
két bevallatlan vágy közt
a csendes forradalmat,
hízelgő mosolyokban
az őszinte tartalmat.
Tegnap Janáčekben,
előtte Dvořákban
próbáltam felfedezni,
hátha rátalálok,
s lesz erőm felnevelni
zenét síró
csecsemő önmagam.

Kifordított idő

Szemhéjam alatt az arcod
esténként megelevenedik,
akár fülemben zengő,
monoton hangod.

Árnyékom egyre nő,
kilóim egyre fogynak.
Nem tudok végére járni
az üde szorgalomnak.

Mivégre a friss nyári reggelek?
Nem leszek harmat nélküled.
Kezemben tartom a telefont,
hogy felhívjalak, de csak
magamban ismétlgetem,

hogy hiányzol,
akár a jobb kezem.
A csevegés ideje lejárt –
nyugtázom érdesen.

A csendre kárhozottak
mind ingoványos lelkűek.

Makkai Bence: *Nem vagyok semmi*

Kultikus beszédmód az irodalomban

„Mindenkinek jut egy történet, ami csak vele eshetett meg.”

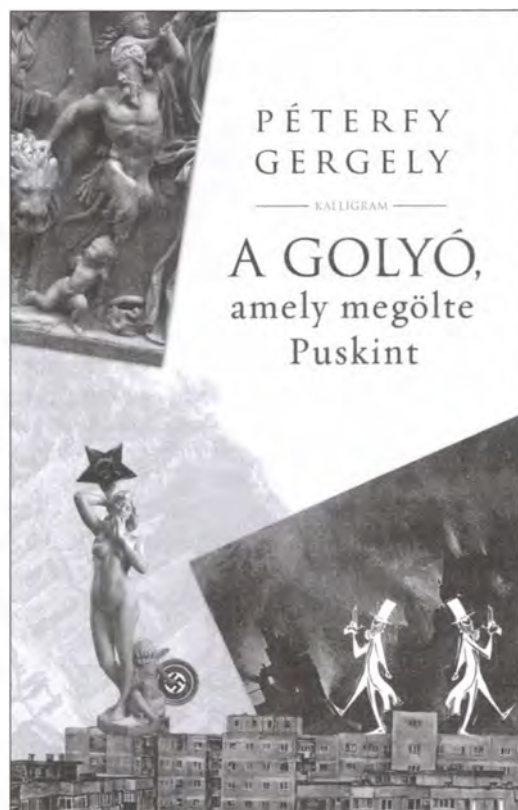
Várt könyv Péterfy Gergely *A golyó, amely megölte Puskint* című új regénye, ami lényegében egy szerelem története. A mindentudó elbeszélő, Karl gyerekkorától szerelmes barátja édesanyjába, Olga-ba – ez a vágy a történetek kiindulópontja, amit más szereplők élettörténete és tragédiája keretez. A huszonnégy fejezetre tagolt, klasszikusan építkező forgatókönyvben kiemelt szerepet kapnak a helyszínek, főként Herkulesvár, a Duna vidéke, illetve a Waldstein-ház, ahol Olga és az ő tudós édesapja, Péter lakozik (aki az 1950-es évek második felében otthagyja családjával Budapestet és a herkulesvári villába költözik, mivel száműzték, később előkerül a besúgások dossziéja is, Vö. 327.). A Nemzeti Múzeum vallástörténeti könyvei s a gipszmásolat-gyűjtemény keretezi az életterüket. Emellett az olvasó megismerheti Olga fiának, Kristófnak és Olga élettársainak a „fejlődéstörténetit” is, először Ferencét, majd Áronét (a műveletlen barbárét, akit gyermeknevelési módszerei tehetnek „emlékezetessé”), egészen jelenünkig, Instagram-szorikig, videójátékig.

A *golyó, amely megölte Puskint* Karl története, Péter története, de Olga és fia, Kristóf története egyszerre. Közvetve arra keresi a választ, hogyan képződik az identitás, olvasható az egyes szereplők fejlődésregényeként is, amit a belső monológok elég jól alátámasztanak. Az elbeszélő története az időtlen szenvedély története: „Amióta az eszemet tudom, az Olga iránt érzett szenvedéllyel azonosítottam önmagam”. (227.) De a mű természetesen nemcsak a kiemelt szereplők életeseményeit meséli el; megtudhatunk részleteket a Waldstein-házról is, amely mint objektum az Ungváry Rudolf *Balaton nyaraló* (Jelenkor, 2019) című munkájában részletezett nyaraló motívumkészletével rokonítható. Ungváry szintén belső perspektívából építkezve tagítja ki az elbeszélés terét a 20. század történelmének fő mozzanataira, egy ház története egyesül a sorokkal, változásokkal, válságokkal. Péterfy regényében a szalon az 1950-es évek magyar történelmének s identitásképződésének helye, de otthont talál benne napjaink diffúz világa (a narrátorról tudjuk, hogy 1963-ban született, az előzményeket ő maga „mitológiai rész”-nek nevezi [102.], életútját egészen az orvosi pályáig kísérelhetjük végig). Ha azonban jobban szemügyre vesszük ezeket a helyeket, azt látjuk, hogy szinte alig vannak átmeneti terek, inkább leszűkült életterek vannak. Nem csoda, hogy a ház kiemelt szerepének rendelődik alá a narrátor budapesti lakása s a Duna parti nyaralójuk, majd a külföldi tanulmányutak, valamint Kassa, ami Márai Sándor szöveghelyeit juttatja

eszünkbe, miként a két poétika rokonítható is egymással.

A regény címe működésbe hoz bizonyos előfeltevéseket. Egyrészt jó okkal tételezünk kapcsolatot Péterfy *Kitömött bár* (Kalligram, 2014) című korábbi művével, amely szintén egy kiemelt irodalmi személyiség élettörténetére és pályájára alapoz. Ott Kazinczy Ferenc a főszereplő, ebben a munkában pedig, gondolnánk, Puskin (a két könyv borítótérve hasonló). A nosztalgia, a paratextusok, a megformálás nyomot hagynak az új regényen. Noha ez a szöveg vállaltan szakítani akar a korábbi poétikával, megítésem szerint nem tud túllépni rajta. De nemcsak ezért iránymutató Puskin a címben. Az irodalomtörténet egyik nagy „kánonszereplőjeként” szólít maga mellé más ismert, főként a középiskolai irodalomoktatás tananyagából kölcsönzött témákat, illetőleg ezek képviselőit. Puskin helyett azonban vagy inkább vele együtt a halál, az áttételesen értendő gyilkosság válik az új Péterfy-könyv alapmotívumává (faktumként kiemeli Péterfy azt, hogy Puskint a neves párbaj során ágyékon lőtték, de nem ez az ismeret maradt fenn róla, a golyó itt a megfélemlítés jele), főként a polgári világgal és a korabeli vagy klasszikus kultúrával és értékkel történő leszámolás okán. Az élettörténetekből kibomló társadalmi háttér egy idő után mintha hangsúlyosabbá válna – ennek a műnek tehát nem igazi alapja a lét, a szubjektum és a világ viszonya. Előterében a polgárság, a humanista szemlélet áll, amit egyértelműen Péter képvisel – egy letűnt korszak figurája, akit a közeli múlt és az antikvitás éltet, ezt hordozza „A kert illata, a könyvek, a bőrbútorok, a rézcsillárok és a brokátfüggönyök nehéz lehelete” (28.), életfelfogása pedig meglehetősen anakronisztikus. Tudatosan dönt e sajátosság mellett a regény. A herkulesvári környezet ismertetésekor úgynevezett beszélő tárgyakat sorakoztat fel, de túlságosan reprezentatívak ezek a darabok, miként az egyes karakterek is. Péter alakja mellett (aki végtelen előadásokat tart lányának) Olga anyja, Stella hozható fel példának. Viselkedése, nagyravágása, s az ebből fakadó elutasító viselkedés saját gyermekével szemben a modern prózapoétika és narratív szerveződések felől olvasva kissé klisészerű fiktív elem. Szintén ezt a benyomást kelti Baltazár alakja, aki Nápolyban és Velencében tanult művészettörténetet, ám Péterhez hasonlóan, képtelen aktivizálni a tudását.

Ez a jellemvonás fedezhető fel a részletezésekben is. A házban „furcsa kötétek”-re bukkanunk, sokszor jól ismert mitológiai utalások és hősök szervezik a leírásokat, ezek viszont azt a hatást kel-

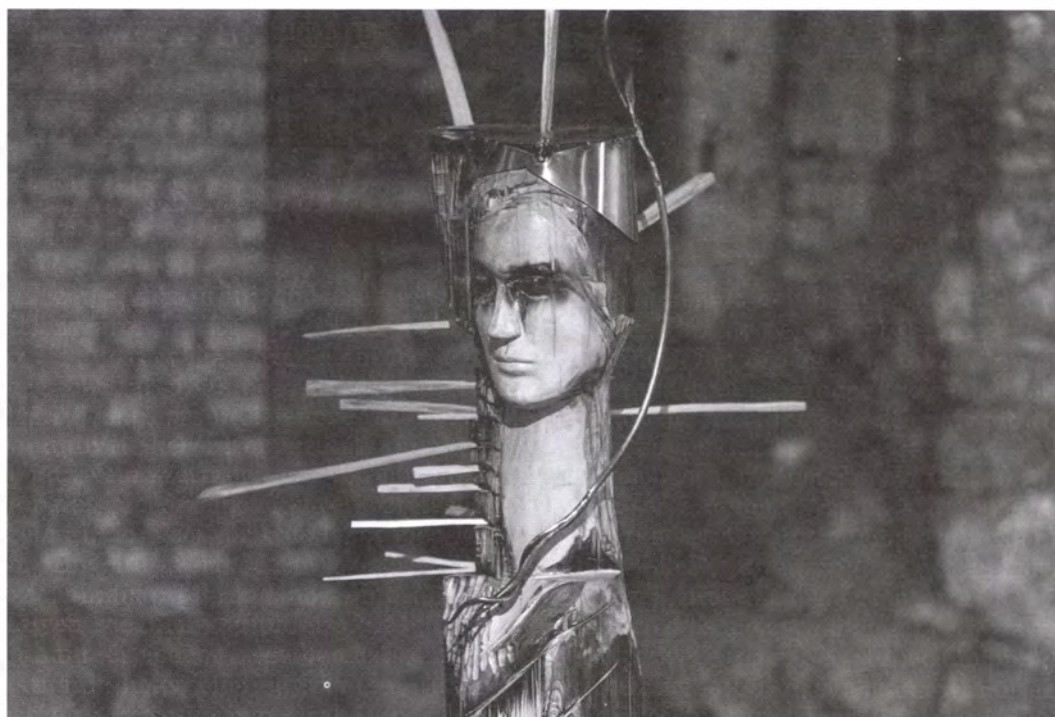

tik, mintha maga az elbeszélés is repetitív lenne, hiányoznak a kitérők, alapvetően kevés a történet benne, ezeknél is egyértelműek az ok-okozati összefüggések. Emellett lényeges eljárása a könyvnek a tipizálás, ami a narrációs technika szintjén úgy hat, mintha az elbeszélő beleszállna az adott történetbe. A passzívítás kiterjed tehát a szöveg narratív megoldásaira, emellett a narrátor karakterére is, akit jórészt egyetlen eszme éltet, a szerelem: „ha van valami irracionális bizonyossága ezeknek az éveknek, amelyekről most beszámolok, az éppen ez: az összetartozásunkba vetett hit, a hit szükség-szerű megbicsaklásaival.” (337.) Erre a szerelemre egész életében vár, maga a várakozás azonban megbénítja, tehetetlené és megszállottá teszi. Így például mikor egyetemi éve alatt Olga Budapestre költözik és rengeteget gyalogol a városban, Karl természetesen követi őt, ám tette mindvégig képtelen. Ez a tehetetlenség és kudarc, hogy megfutamodott Olga elől (Vö. 347.), vezeti a prostituáltakhoz. A betoldások konstruáltak, minthogy a szerelmi szenvedély is csupán konstrukció, noha ő maga a következőképpen értékeli: „egy pillanatig sem jutott eszembe, hogy nem természetes dolog, amit érzek.” (29.) Olga ugyan több mint húsz évvel idősebb nála, ahogy telnek az évek, ez a különbség fokozódik, amit azonban inkább az elbeszélő külső tulajdonságai erősítenek fel. Míg Olga szép nő, Karl kétméteres, nem túl megnyerő külsejű férfi, aki egyetemista korában és később leginkább azért érzi magát jól külföldön, mert az emberek nem visolyognak direkt módon a látványától, s nem látja arcukon a megbotránkozást („kétméteres, másfél mázsás óriás vsyok, hatalmas, ragyás fejjel, aki számára reménytelen, hogy szimpátiára találjon a nőknél”, 223.). A szerelmi szál kidolgozottságából azonban hiányzik a

>>>> folytatás a 6. oldalon

részletezés; noha van benne egy éles társadalombírálat, s olykor mint egyféle értékminőség jelenik meg, nem tud helyet-
te felkínálni semmit, csak az enyészetet.

Ezt a deklaratív világot képviseli tehát a narrátor, akinek „vezetése” igencsak felületes, éppen azért, mert nem képes esztétikailag megfogni környezetét, Olgáék polgári millióját, a tárgyakat vagy a témákat, maradnak így a mitológiai és irodalmi példák, említések, villanások, amiből összességében hiányzik a hermeneutikai mozzanat. De talán az egész munkára is jó hatással lett volna, ha háttérbe szorulnak az ilyen utalások és motívumok: ott lesz igazán jó a narráció, ahol a kliséket levetkőzi és a jelenről, a jelenből ír. Úgy is mondhatjuk, hogy a narrátor összességében nem kíván átlátni a látszaton, hanem maga a látszat érdekli. Ezt bizonyítja a már tárgyalt szerelem-koncepció. A szerelem itt egyféle kiindulópont, ami végtelenített vágyakozással azonos, eszelős érzés Olga iránt, a közelsége iránt. Ez a szerelemfelfogás inkább a mondást helyezi középpontba a megmutatás helyett, emiatt nem kerülünk közel a szereplőkhöz. De kik is valójában ezek a szereplők? Közös tulajdonságuk talán az, hogy mindannyian viszolyognak a hétköznapi valóságtól. Ez látszik Péter és Olga viszonyában, amit elnehezít Olga első férjének, Ferencnek az autóbalesete, Olga gyásza, majd a második házassága. A különböző szituációkra adott reakciójuk sokszor azonos: mindannyian tehetetlen emberek (beszédes Olga alkoholizmusa), nem tudnak kiállni magukért, eszméikért. Ezért a regény közvetetten felteszi a kérdést, van-e egyáltalán értelme elköteleződni, ha úgylis úrrá lesz rajtunk a reményveszt-

Burka István: Székely Madonna

tettség? A vázolt lehetőségek sematizáltak, forgatókönyvszerűek, direkttek. A tudós Waldstein Péter ideológiái például egyértelműen ezt a dilemmát közvetítik: igyekezik ugyan értelmet adni a létnek, de az értelemadás, itt a tudós magatartás erőltetett, sokszor egyértelműen kisszerű. Például az olvasás mindig a bölcsesség forrása, a polgár pedig szemben áll s élesen elkülönöztetik a tanulatlanoktól.

Természetesen a felsorakoztatott szempontoknak van eszmei hátterük, például megjelenik a szövegben a sztoikus filozófia, létszemlélet, jelen vannak a misztériumok, s többször feltűnik egyféle tanítói célzat, de ezek elsősorban sarkított

minőségek. Például az erkölcsi megtisztulás lehetőségét Olga férje, Áron a fizikai bántalmazással köti össze, így próbál jó nevelést adni fogadott fiának, Kristófnak; vagy az értelmiségiek kelet-európai helyzetére vonatkozó utalások is ilyenek. A barátság mint erény megformálása viszont mindenek ellenére azt közvetíti, hogy vannak még birtokolható, egységes, alapvető értékeink (s létezik „az egyértelmű értékrendből származó világos cél”, 350.), még ha kultikus beszédmóddal tudjuk is csak megszólaltatni őket.

Péterfy Gergely: A golyó, amely megölte Puskint. Kalligram, 2019.

KENÉZ FERENC

Ott valahol...

(Steinbrecher Gyurkának)

Szervusz, Gyurka, valahol ott, Craiován,
száz éve nem láttuk egymást,
keresgeltem a Google-n, így bukkantam rád,
láttam fizimiskádat az egyetem oktatói között,
és láttam néhány angol nyelvű publikációd,
talán a csillagászatban vagy
az atomfizika területéről,
ennél többet nem tudtam meg rólad,
ha jól emlékszem, apukád úri szabó volt,
és „úszótréner”
(ahogy mondtuk ott, Nagyszalontán),
az én édesapám meg géplakatos,
és „ócskavasz”
(ahogy mondták ott, Nagyszalontán),
valamikor, régen, hírtett, hogy atomfizikus lettél
valahol Dél-Romániában,
hát ennél többet évtizedekig
nemigen tudtam rólad,
rég, nagyon rég elváltak útjaink,
hát mit csinálsz te ott, Craiován
és hát persze, mit csinálok én
(én, a József Attila-díjas író,
mit is csinálok én itt Pesten),

azaz mit is csinálunk mi azóta,
mintha keskeny, gyermek-gyászkarzalagot
viseltél volna,
s mintha az uzsonnád mindig román
újságpapírosba lett volna csomagolva,
egyéb emlékem nemigen van rólad,
ám az a bizonyos, elemista kori
emlékem az utolsó, az,
amiért örök életemben emékezni fogok rád,
tudod, az úrhajóért,
amivel fel akartál vinni a Holdba,
ahol azelőtt te már kétszer is jártál,
ahogy mondtad, nagyapáddal,
ott áll a fásszínben, mondtad,
el is kéreztetem édesanyámtól
(igaz, kissé félve),
és édesanyám el is engedett,
de vacsorára itthon légy,
túrógombóc lesz,
mondta mosolyogva,
hát azóta nincs emlékem rólad,
csak várok én azóta,
(te mit se tudhatsz róla)
csak várok itt azóta,
még mindig itt, a Földön,
csak várlak itt azóta,
te meg csak ott (a Holdba!),
csak ott, csak ott, meg Craiován,
meg az angol lapokba!

TÓTH MÁRIA

Tarhonya

Dr. Fekete Paula fizikusnak, aki New Yorkban él és az amerikai katonai akadémián tanít fizikát és csillagászatot.

A ház nagy volt, régi és annak idején salakból húzták fel. A szobák tágasak voltak, az ablakok magasak, beágyazottak. Pólíka felment a padlásra és elámult. Lépni nem lehetett a sok ringy-rongytól, az anyja felkiáltott neki: „Gurítsd le a szitákat!” Nehezen talált a szitákra, mert gézből varrott zsákokban voltak. Az apja felvilágosította, azért tesz a zsákokba, nehogy összerágják az egerék. Pólíka kiszedte a szitákat a zsákokból, és a napra tette száradni. A nap folyamán kiderült, hogy ezek a tarhonyasziták. Régebben nem volt makaróni, tarhonyát gyúrtak, azt kiszáritották a napon és utána fehér vászonzacskókba tették. Pólíkanak az anyja megmutatta a vászonból varrott zsákokat.

Pólíka éjszaka nem volt képes elaludni, az Amerikában vásárolt makarónikra gondolt, sárga volt a színük és ízetlenek voltak. Különböző formában kivágott tésták s a dobozuk nagyon szép.

Pólíka elrendezte a tarhonyaszitákat a napon. A tarhonyát nyáron kell meggyúrni, mert ahhoz sok nap kell és a Marosról érkező szél nedvessége, hogy jól átfújja. Pólíka elvitte Amerikába a tarhonya valóságát. A repülön eszébe jutott a család nőrokonainak képe, ahogyan gyúrták a tarhonyatészta masszáját s ahogyan a szitákon áttörték. Csak liszt, tojás és víz volt benne.

Álmodott a tarhonyáról, visszatérő álom volt. Ahogy növekedett benne a makaróni iránti viszolygása, úgy növekedett benne a vágy a tarhonya után. Amit az amerikai meg az olasz makaróniipar termelt, az már ott volt a házában, szép, modern dobozokban. Ahányszor az ura nagyüzletben vásárolt, mindig hazahozott néhány doboz csötésztát is. Pólíka nem panaszkodott az urának a makaróniipar termékei miatt, a vágyát a tarhonya után a lelkében hordta. Kimosta a nagyanyja tarhonyazacskóit.

Aradra is sokat gondolt. A Maros kettőbe vágta a várost, és esténként a folyó vize illatokat küldött felé. Elöntötte az utcákat, a tereket, még azt is észrevette, hogy ha esténként kiment a Maros-partra, a fülébe beköltözött a folyó hangja. És ez kitartott, amíg hazaért. Ezt se mondta el a családjának. A közöny öldösi emlékeinket. A megilletődés melengeti a szívünket. A kultúránk nyugatias, az életünk hétköznapi pedig keletiesek.

Pólíka nagyon keveset tudott a tarhonyáról, főleg az elkészítés, a kidolgozás apró fogásairól. Levelet menesztett Aradra, hogy megvette a repülőjegyet a tarhonya elkészítése ügyében. Mert arról neki fogalma sem volt. Ettől kezdve beavatta a dologba az urát is, aki szerint rengeteg csötésztájuk van otthon. Pólíka szerint az amerikai csötésztáknak mind egyforma az íze, vagyis ízetlenek. Az embereket könnyen meg lehet félemlíteni és akkor ijedőssé válnak és mindent elkötyognak a környezetüknek és a családjuknak.

Naponta többször is Aradra képzelte magát, ez némileg hasonlított a beckett-i lété-

Kalló Angéla: Talán

demhez, magja és sugárzása volt. Légy, ami vagy, vagy ami lenni szeretnél.

Otthon nem beszéltek túl a tarhonyakészítés apró részleteit. Az anyja csak annyit kérdezett tőle: „Biztosan elhatároztad a tarhonya megcsinálását?” Felesleges kérdés, mert Pólíka ezért jött haza. Lebegő, esti homály uralta a világot, már nem sütött a nap. Vihar után a város képe megváltozott, mintha ködök úsztak volna be a házak fölé, ilyenkor a testen kívül megtett órák valósággá, a jelek ismétlődő cselekedetté váltak. Pólíka tudta, hogy ő itt, a szülővárosában mérték lett önmagának.

„Na, kezdjük!”, adta ki reggel korán a felszólítást a családfő. Azt már nem részletezik, hogy miről is van szó. Felmásznak a padlásra. A tarhonyateknő mély, öblös, belefér tíz kiló finomliszt. A teknőt az udvar közepén állítják fel, fatartóra. A tartónak jó masszívnak kell lennie, mert abban folyik a dagasztás. A család körben, székeken ül, ők a nézőközönség. Hallgatnak, se csevelés, se zene, mert az zavarná a munkát. Minden kikészítve a teknő melletti padra, csak a vízforraló fazék üres, ugyanis a tarhonyához forró víz kell, az ragasztja össze a lisztet. Csak forró vízzel dagasztott lisztet lehet a szitákon áttörni. A kert aljában abroszokkal letakart asztalok, ezeken fog kiszáradni a szitán áttört tarhonya.

Pólíka fizikus, ő határok nélkül szokott látni, előfordulnak benne indulatzónák, melyek ösztönösen mélyről fakadnak. A teknő körül fénylő pontok ragyognak fel, az ilyesmit csak egy fizikus szeme szokta észrevenni, de erre nem kérdez rá senki. A tarhonyakészítésnek megvannak a maga törvényei. A lisztmassza ragacsos szörny, nem árul el magáról semmit. A liszt fehér és nem ad hangot. A tarhonyakészítés olyan párbeszéd, mint ami Istennel folyik, csak kérdések ropennek fel. Csak nyáron mehet végbe, mert sok nap kell s a folyóról fújdogáló szél. Mintha a folyóvíz hátára írják magukat. A teknőt körbe kell járni, Pólíka, mintha özvegy férfiak táncát járná, ez zajlik le órákon át. Csücsöríteni is kell közben, az olyan, mintha csokolózna, arcán 54 nagyizom és 112 arctőizom mozdul meg. Pólíka hívogatja a lisztet, szinte imát mond ki rá. Egyedül a kutya nem nyugszik, a tésztát gyúró nő lábához dörgöli szőrös testét. A kutya még növendék, egyik férfi családtag, Tibor szedte össze a köröskisjenői benzinkút környékén. Pólíka dagaszt és közben szinte kiűszik, kimenekül a nyárból. Ezt ő észre sem veszi, nem fárasztja. Tíz kiló liszt már tömeg, azt

dagasztani kell, elbánni vele. A forró víz nem lágyítja fel a lisztet, sőt, keményíti. Pólíkanak szokott fájni a háta, az alsó csigolyák táján, ami kisugárzik egészen a lapockák végéig. A családból órát senki nem néz, nem ellenőrzik az idő múlását, amikor a dagasztó homloka elkezd gyöngyözni, akkor már megmozdult a tészta. A forró vizet a családfő melegíti, ő hozza ki, s a meggyúrt tészta aljára öntögeti, mindig csak keveset, ne lágyítsa meg hirtelen a lisztet. A családanő a levest már tegnap megfőzte, ugyanígy a tarhonya készítésekor főzni nem szabad.

A liszt jelet ad magáról, előbb a teknő szélétől válik el, a lisztmassza még darabos, nem simul a tenyér alá, a nap a fák tetején mászkál, már a szőlőlugasra is felér.

Az ebéd a tűzhelyen, de alagyújtani nem szabad, arra még várni kell. Pólíka férje feláll és a nagy szitát fogja, a tarhonya már kupacokban a teknő aljában. Előbb a nagy szita kerül munkába, most már csak nők ülnek körbe a teknőt. Egy nagy tepsibe reszelik bele a tarhonyát, a szitán való áttörés lassan halad, a tarhonyaszemeknek nem szabad összeragadni, mert különben nem száradnak ki, hanem penészesek lesznek. Következik a tarhonyaszemek széttergetése. Minden szita sorra kerül, mert a szemek nem egyformák. Most már csak a szárítgatás művelete következik. Hogy ez jól menjen, a tarhonyaszemeket forgatni kell. Itt aztán beleszól a dologba a Maros lehellete, mert a tarhonyaszemeknek nem szabad hirtelen száradni.

A tarhonya már áttörve a szitán, eddig kész, de még nagyon messze volt a valódi készlevéstől. Nyers még. Pólíka olyan egyedül volt, hogy nem maradt más támasza, csak önmaga. A család odalökte a szót: „Nehogy azt hidd, hogy befejezted a munkát, mert így, ahogy most van a tarhonya, penészes lesz, ezt ki kell szárítani.” Az áttört tarhonyát magára hagyni olyan, mint egy nemzetgyalázás. A szavak önmagukban szócséplés maradnak, a szavakból regényt kell formálni. A halált nem lehet átélni, írta le Wittgenstein. Most fogta fel, hogy jó élni, valamit megjegyezni magadnak. A szépség nem időálló, a restség maradandó. Pólíka éjszaka többször felrezzent, és lábujjhegyen kiosont a kertbe tarhonyát forgatni. Érezte tenyerén a tarhonyaszemek nedves érintését. Dolgozott benne a nyugtalanság, hogy véghezvitt valamit, s ez apró fájdalommal töltötte fel. Rég elvesztett fájdalmak tértek vissza hozzá. Az egyedül való vergődéstől szenvedett. Végig kellett mennie azon a hajszálnyi vonalon, ami a nevetést elválasztja a sírástól. Egy kicsit olyan volt az arca, mint aki a fiatalságból belezuhant az öregkorba. Erre mondhatni, hogy érzelmileg labilis ember. Pólíka magányos volt, nem volt olyan barátja, amilyen Petőfinék Arany János. Az arca színe, mint a fehér virágoké: egy alig kivehető rózsaszín árnyalattal.

A Maros nedvességet lehel a városra, s a tarhonya száradt, a természet tette a maga dolgát, hol sütött a nap, hol fújt a szél. A család naponta szemrevételezte a tarhonyává válás fázisait. Kényszeráhitatban leledzett. Dolgozni meg lehet tanítani az állatot is, de ünnepelni csak az ember képes.

Nyár végére kiszáradt a tarhonya, Pólíka zacskókba tette és ráírta, hogy mikor készült. Pólíka ura nézte a felesége ténykedését, s csak miután először evett belőle, jelentette ki: ez már igen.

A tatár

Egy gumimatracon érkezett Bulgária felől. Már távolról feltűnt. Vama Veche strandjáról nem merészkedtek olyan mesze az emberek. Akkor csúszott le a matracról, amikor már csak térdig ért a víz. Nagyokat lépdelve tolta kifelé a matracot a hullámszásban a homokos part felé.

Alacsony, izmos srác. Bőrét vörösesbarnára égette a nap. Hosszú fekete haja vízesen tapadt a vállára. Vágott szemei voltak, kiugró arccsontjai. Tatár lehetett, de az ősei biztosan. Egy madzagon összecsuksukható kés lógott a derekára kötve. Csak egy térd felett levágott szárú farmernadrágot viselt, és azt a kést.

A gumimatrac abból a durva, vászonszerű anyagból készült, amiből a nyolcvanas években volt szokás. Az olajoszöld alapon kék, barna és fekete virágminták. A szelepek megsárgult, csontszínű műanyag-tüskékkel bedugaszolva. Nagy, fekete műanyagzsák hánykolódott a matraca köztöze.

Lomhán hullámozott a Fekete-tenger a horizont felől. Seholy egy hajó. Seholy egy felhő. Rikító kék ég, és szokatlan csend. A déli napsütésben mindenfelől álmosító nyugalom áradt. Gyerekek pancsoltak a part mellett fehéren habzó vízben, a szürke napernyők alatt mozdulatlanul heverték szüleik színes törölközőiken. Csak a szél fúj a tenger felől, és néha vijjogva röppent fel egy-egy sirály.

A Che Guevara kocsma fából ácsolt nagy, széles terasza hosszan benyúlt a tenger fölé. A srác a terasz alá, cölöpjei közé húzódott be, az árnyékba. A gumimatracot kiemelte a vízből, ledobta a homokra, és törökülésben mellé ereszkedett. Percekig meg sem mozdult. Tökéletesen egyenes hátal, felszegett állal bámult a messzeségbe, mintha figyelne valamit a tengeren. Negyed óra is eltelhetett így. Aztán közelebb húzta magához a gumimatracot. Leoldotta róla a fekete műanyag zsákot, lassan, ráérősen körbe-körbe visszahajtogatta, amíg olyan nem lett, mint egy lefektetett autógumi. Kinyitotta a madzagon lógó kését. A zsákból egy fél kenyert vett elő, mellkasához szorította, és a kés pengéjét maga felé húzva, egyetlen mozdulattal egy vastag szeletet kanyarított le belőle. Aztán egy újságpapírból nyáriszalámit vett elő. Vékony szeleteket vágott, és a kés élével ráfordította a kenyérre. Összecsuksukta a kést. Lassan evett. A kenyér mellé paprikát harapott. Hosszan rágta meg a falatokat. A kenyér héját a végére hagyta, és úgy majszolta el, ahogy mások a desszertet szokták. Amikor az is elfogyott, percekig keresztül úgy rágta még a falatokat, mint aki imát mormol törökülésben, a tenger felé.

Miután befejezte, egy átlátszó laposüveget húzott elő a zsákból. Lecsavarta a kupakot, de nem ivott belőle azonnal. Néhány cseppet a bal mutatóujjára csorgatott, és halántékára kente. Csak ezután ivott. Hosszan kortyolt az üvegből. Nézte a tengert. Megint ivott. Aztán megint a horizontot figyelte percekig.

Egy óra is eltelhetett érkezése óta. Ősz, csapzott hajú, szakállas, szikár ember kö-

zeledett hozzá a cölöpök között. Hetven év körül járhatott. Pizskos farmernadrágjához átizzadt, koszos inget, és régi, fekete gumipapucsot hordott. Pár lépésnyi távolságból ráköszönt a srácra. A tatár nem emelkedett fel. Az öreg a tenyerébe csapott, és megtámaszkodva a karján, mellé ült. A srác kartoncigarettákat vett elő a fekete műanyag zsákból. Egyesével adogatta az öregnek, ő pedig beletette őket egy kopott vászonzsákba. Aztán csak ültek egymás mellett néhány percre. Az öreg szólalt meg először. A tatár mosolygott, és bólintott. Az öreg ingzsebéből gumival átkötött pénzköteget vett elő. Megnyálazta jobbkeze ujjait, és leszámolt néhány bankjegyet a srácnak. A tatár bólintott, és számolatlanul markába szorította a pénzt. Aztán már nem beszéltek. Nézték a tengert. Pár perc után kezét fogtak. A srác talpra segítette az öreget. Az öreg megveregette a vállát, és mondott neki valamit búcsúzóul. A hátizsákkal visszaindult az út felé.

Csak most számolta meg a pénzt. Egy átlátszó műanyag zacskót húzott elő vizes nadrágjából. Levette róla a gumiszalagot, ami összefogta, és betette a pénzt a többi közé. Visszagyömöszölte a zsebébe. Aztán megint csak a tengert bámulta. Percek múlva kiitta, ami az üvegben maradt, visszahajtogatta a fekete műanyag zsákot, rákötötte a gumimatraca, és egy nagy követ tett rá. Ruganyos mozdulattal felpattant, és elindult a cölöpök között a parton futó út felé. Még egyszer visszanezett a gumimatraca, hogy megbizonyosodjon róla, nem fogja elfújni a szél. A napra érve leszegte fejét. Kerülte a tekinteteket. Úgy mozgott az emberek között, mintha láthatatlan lenne, és folyton vigyázni kéne, hogy ne ütközzenek neki. Mindenki elől jó előre kitért. Láthatóan az üzlet felé tartott. A környezetétől elütő, légkondicionált szupermarket felé, amelynek nagy üvegablakait óriási reklámok borították.

Az úton autók kavarúkat a port. Hangosan nevető fiatalok csoportjai gyalogoltak a porfelhőben. A tatár felszegen megállt az út szélén. Többen is megbámulták, talán mongoloid vonásai miatt, talán csak amiatt az idegenség miatt, amit tartásával árasztott.

Vele szemben, az út túloldalán egy nagy németjuhász szaladt a kocsma felé. Nyakörvén poráz lógott, úgy húzta a porban maga után. A kocsma előtt, a pultnak dőlve ült az öreg, a hátizsákot székének támasztotta. Ott dolgozott, talán a tulajdonos is ő volt. Bal kezében söröskorsót tartott, jobb kezében cigarettát. Kortyolt egyet, aztán beleszívott a cigibe. Ölében egy papírtálcán sültkolbász, mustár, kenyér. A kutya mellé ért, és mancsát az öreg térdére támasztva elemelte a sültkolbászt. Az öreg eldobta a cigit, és elkapta a kutya porázát. A kutya gyorsan, három-négy rágással lenyelte a kolbászt. Az öreg egy hosszú seprűnyelet vett elő a pult mögül, és miközben a porráztól magafelé húzta a kutyát, a bottal ütni kezdte. A kutya nyúszítva, mellső lábait befeszítve, hátsóját leengedve próbált hátrálni, és kihúzni a fejét a nyakörvből. Az öreg teljes erőből ütötte a kutyát, miközben üvöltve szidta. A kocsma teraszán izogató fiatalok köréshaladtak, és kérlelték, hogy ne bántsa. Egy szőke, egészen fehér bőrű, törekeny lány kezeit tördelve könyörgött, hogy hagyja abba. Az öreg nem

Irsai László Zsolt: *Are nélkül*

vett tudomást róluk. Kíméletlenül ütötte a kutyát, ahol érte. Egy nyurga srác megpróbálta megfogni a botot, de az öreg ráhúzott vele a combjára. A srác felszisszent, és hátraugrott a fájdalomtól. Futva, levegőért kapkodva érkezett egy szakállas, szemüveges, szalmakalapot viselő ember. Ő is hetven év körüli lehetett. *Ne üsse! Az enyém!* – kiáltotta. *Anyád picsája!* – kiabálta az öreg, és a kutya gazdája felé suhintott a bottal. *Megörültél?* – kiáltott rá a kutya gazdája. Az öreg tovább ütötte a szűkülő kutyát, miközben a gazdája próbált közéjük állni.

A tatár fogta meg az öreg botot tartó karját. Az öregnek már kiabálásra nyílt a szája, amikor összetalálkozott a tekintetük. Pár pillanatig csak keményen néztek egymás szemébe. A srác baljával leszorította az öreg alkarját, másik kezével megfogta a kutya porázát. Az öreg elengedte a porázát. A tatár a kutya gazdájának adta. Aztán megfogta a botot. Nem kellett kicsavarnia az öreg kezéből, magától elengedte. A srác, mint egy dárdat, eldobta az épület végében felhalmozott szemétkupac felé, és átütötte vele egy kartondobozt. A bot eltűnt a szeméthalomban. Senki nem szólt egy szót sem. Mintha mindenki arra várt volna, hogy az idegen szólaljon meg először. Szerették volna tudni, hogy értik-e a nyelvet. De ő nem szólalt meg, ezért mindenki tovább hallgatott. A szőke lány kézfejjével megtörölte a szemét, és mosolyogva nézte a tatárt. A cingár srác átkarolta a lányt. A többiek elfordultak, vissza, az asztalok felé. A kutya a gazdája lábához simult.

A tatár a kutyára nézett, aztán az öregre. A szék mellől felemelte a kopott vászonzsákot. Vizes nadrágjából kivette a műanyag zacskót, amiben a pénz volt, és beletette az öreg pizskos ingének a zsebébe. A szemébe nézett, aztán szó nélkül sarkonfordult. Kihúzta magát, fejét leszegte, vállára vetette a hátizsákot, és ruganyos léptekkel visszaindult a tenger felé. Nem tért ki senki elől.

Amikor visszaért a cölöpsor végéhez, legördítette a gumimatracról a követ. A hátizsákot beletette a nagy, fekete műanyag zsákba. Két kézzel felemelte a gumimatracot, úgy vitte néhány lépésnyit, amíg rádobhatta a vízre. Nagyokat lépdelve, lassan tolta, miközben dobálták a hullámok. Amikor a víz térdig ért, ráhasalt, és karjaival evezni kezdett. Erős csapásokkal hajtotta magát a hullámokkal szemben.

JÁNKY BÉLA

Pofont sem kapsz már per potyóresz

(nonszensz-versek, limerickek, groteszkek)

(nógatás)

Miegymásért és felpakoltan
csencseljen csillárt Drinápolyban
– nógatja egy ideje
a költőt a hitvese,
hogy tarthasson ki vele – a jóban.

(özvegység)

Könnyekbe özvegyült kisanyám,
hűségeském, víg rebarbarám,
ültess síromra sóskát,
s becsüld meg vele jóskát –
Bár amíg ő nyüvi pizsamám.

(a kutya fája)

Csak tudja, aki már odébbállt,
s egy igazit már-még nem pisált
– zabla, zabszalma, zabola –,
ott még a csoda sem csoda:
a fa keresi meg a kutyát.

(agresszió)

Nyihahák törnek parittyázva,
gábriel támad batu kánra
othellót a mennybement
desdemona fojtja meg –
A postás harap a kutyába.

(sürgöny)

Örömmel sürgönyöz az asszony;
túl van már, túl a klimaxon.
„Virágnénál a világ
most ég igazán az ágy” –
Választ vár forró telefaxon.

(nonszensz)

Miért aggasztaná a cőresz,
ha már a kánaán is nonszensz?
Bakterlámpa, héjakút,
elől-hátul alagút –
Pofont sem kapsz már per potyóresz.

(unalom)

A szavaik már ásítanak,
ásítanak, majd elalszanak.
Hopplá, seggreverősdí,

Makkai Bence: Belül

a dermedt csöndet töltsd ki!
Sokára szól még értük a harang.

(szerencsefi)

Göröngyös, tüskés volt az útja,
torkában szálkás a haluska.
Asszonyának ajakán
durva serte nőtt hasán –
a nyeroszámot csak kihúzta.

(nekrológ)

Circumdederunt, elment kálmán,
elment a bogarai hátán.
Viszi fejében magát
a fonnyadt logaritmusát –
Tótágast áll egy gyökjel szárán.

(vénülés)

Csak elkövette a hibát:
elvette halk menyasszonyát.
Most méltó büntetésül
a ráncaiba vénül,
s már csak ha ordít, érti a szavát.

(a butikos)

Nem volt s ma sem illúziótlan:
butikot nyitott a szatyorban.
Hetvenkedik tyúkszemén
hiszen még csak teste vén –
Lányanya várja a pokolban.

(haladás)

Kihullt a csóré csiga szőre
viszketős lett hasán a bőre.

Nem vakarta senki se,
ráhajtott a smírglire –
Váltva megy hátra és előre.

(hecces)

A kisvárosi csinnadratta
szamarakkal vonul a placra.
– Ha van bele, ki vele! –
kiált a hecc mestere.
S lobogót tűz a szélkakasra.

(ördögűzés)

Vezérbódé és napos oldal
Ördögöt űznek trikolorral.
Zászlórúdon fut a láz,
szándékban a cyklon-gáz –
Aki még nem menekül – koplal.

(mesés)

Volt egyszer, hol nem volt egy pancser,
lőhúsevésben falánk majszter.
Addig volt csak lófaló,
amíg megrúgta a ló,
s lába alól kiment a flaszter.

(tárgyilagosság)

Berakta vedrét a cseberbe
majd fejest ugrott a vederbe.
Így vett pléhből kalapot.
Mégse mondják, hogy bolond,
csak azt, hogy a helyét kereste.

(vetésforgó)

Eszeveszetten ügyeskednek:
viszik a hátukon a kertet.
Termesztenek templomajtót,
pópaszakállt és harangot –
De előbb Marlborót és Kentet.

(hírháttér)

Pult alól lőttek a hentesre,
húsz személy életét vesztette.
„Lárium és fárium,
hogy ez genocídium,
Musztafa pemzlivel festette”.

(folttisztítás)

Ma sem tudja, hogy a vendégek
mit ejtettek rá, milyen ételt.
Mángorolta abroszát,
eláztatta szappanát –
Végül kivágta a pecsétet.

(apróhirdetés)

Felsőpri nagyanjját a gyermek,
zálogba csapja a keresztet.
Zsírlakát a sírbogár
feladja és odébbáll –
„Eladó sírhely igényesnek”.

Jánky Béla költő, műfordító, szerkesztő (1931, Székelyudvarhely – 2009, Kolozsvár) tíz éve távozott közülünk. Az itt közreadott, közöletlen versciklust családja bocsátotta rendelkezésünkre.

PRYLON 420

95

– szerkeszti Horváth Benji

ANDREJ TOMAŽIN

(Kiindulópont)

(Izhodišča)

Alexandra Elbakyanak

I.

Tudom, az időt csak a te gondolataid
szélén mérem. Senki
sem mondta el nekem, hogyan kell járni rajtuk. (Nem
várom, hogy ez bekövetkezzen.)
A baloldalon vannak azok, akik nem elfogadottak
a másikon. Az iránytű annak az oldalnak
a szélére fog átbukni, amely az értelem nagyobb
absztrakcióját fogja garantálni.
Vagy az absztrakció értelmét?
Bernardo Soares: „Hibásan mérjük az időt,
mert a tér szerint mérjük.”
Vágóhídon zajlik az idő.
Nem vér,
nem egy évszázad zuhanása,
hanem a saját feszültség
megismerhetetlensége.

(Rövid utasítások)

(Kratka navodila)

III.

Temess ki.
Öreg lelkekből
nincs esély
kikaparni
az életkor fogalmát.
A fának
föld alá temetve
nincs életkora.

V.

Kinek adni át ezeket az embereket,
akikre nem lehet
ujjal mutogatni, csupáncsak
papírral. A későkapitalizmus
gyermekeinek távoli memóriájával – a
kérdésnél, körülmetélve mindenik
szélénél, mindenik csomójánál, legyalult
forgáccsal és lyukakkal. Aki kimondja
a szavakat, hisz bennük. Ahogy a gyermek

a sötétben látja a kakast. Ahogy a gyermek
a sötétben látja annak vörös tollazatát a szekrényen.
Ahogy a gyermek a sötétben látja a lehulló órát.
Felhő borul át esőbe, eső
fordul át felhőbe. A ló fékezi meg a lovat,
a lovas üli meg a lovat. Nem csak ironia az,
ami az égtájak irányát forgatja.

XIX.

Pier Paolo Pasolininek

Fél nyolckor, röviddel
sötétedés előtt, egy idegen
állított meg a külváros
veszélyes részén
és azt mondta, hogy
el lehet olvasni az
összes könyvet egy fülemüle
árnyékának segítségével. Hogy
minden egyes fordulata
a bükkfa felett a parkban
már ki van jelölve, hogy
a távolság a madár
alakja és a föld között
már pontosan kimért.
Csakhogy ott van
az építészet is.

SÁNTA MIRIÁM fordításai

Dorel Găină: EMLÉKtelenségek

TIBOR HRS PANDUR

Állam az államban

(Država vi državi)

Dél-Amerikában
Követnek
Egy ima miatt amit mondok
A tüzeik. Minden amit visszautasítanak.
Minden amit utánam dobnak. Nem kapnak el
Néger vagyok mikor álmodom
Nem adom ki magam főnöknek
Azért hajtanak
Nincs víz a lakásban. Nincs élelem az országban
Csak zsebkendők és szemét. Cipőket és gyűrűket cserélünk
Önmagunkat követjük a szobán keresztül
Ebédnek a faszunkat aprítjuk fel egy tálba
Kutyák harapják homlokunk. Tükörben nézzük magunkat
Sebeink: Szürke piros fekete rózsaszín
Íriszek akár galambászok. És lila csíkok át a testen
Emberek szállítanak emberi húst
Hallom őket, értem jönnek
Rendőrok állítanak meg a taxiban. Összefogtak
Húsdarabbá változtatnak
Látom a gerincemet
Az idegeimet a szélben

Keserű az éjszaka

(Grenka je noć)

Gyúródjunk be
Az ablak alá
Elsődleges készlethiány
Prédikáljunk kicsit istenről
Engedjük meg magunknak
És sírjunk vadul
Alkudozzunk körbe dolgokat
Amiket bűneink nem adhatnak meg
Keményen és lágyan
E kaffai liftutazás után
Ekkora hatalmas ágyon
(Mások is vannak a szobában)
Nem akar elmenni
Inkább rámfekszik
És ahogy a ruhák lecsúsznak róla
Bújjunk a takaró alá
Hogy fülcimpáját körkörösén szopogathassam
És felsóhajt ahogy leérek a kulcsfontjáig
Amit megnyalok, és a kis feszes melleit
Ahogy felizgat és vár
Még mielőtt átfogná ujjaival hogy nyalhassa
Lennebb akarok menni
Felemelem hogy nyalhassam
Volt idő mikor szorgalmas emberek fölkeltek
Hogy a hajnalon át munkába mehessenek
És azok akik azt gondolták hogy írnak róluk írtak róluk
Mielőtt elaludtak volna meleg örökölt ágyaikban

Építettem magamnak egy hajót

(Nardil sem si ladjo)

Egy jó nagyot, kerekkel, hogy az úton is mehessen
És egy medence is volt rajta
És Željko segített
Mindent én szerveztem
Mágnesek, mindent kinyithatók
Tengereket képzeltem
Melyeken vitorlázhatunk
Összegyűjtöttem a csapatot
Elbúcsúztam a barátaimtól

Boldog voltam
Annyira mérhetetlenül boldog
Hogy mehetek
Željko eldugta a hajót
Valami autók mögé a parkolóban
És szétört egyet a biztonsági őrkéi közül
Amikor elbúcsúztunk Livijától, Tomažtól és a csapattól
És végiglapoztam Bakunin könyvét, ami a Tesláé volt
Elvették a hajónkat
És másnap nyoma se volt a hajónak
És reggelig kellett várnunk
A bíróság mozgásba lendítette a dolgokat
Tanúkat hallgatott ki stb.
És mérges lettem
Hogy hagytam hogy mások kormányozzák a hajómat
Olyan mérhetetlenül boldog voltam hogy mehetek
Jött Irena és azt mondta hogy túl messzire mentem
De könnyek közt mondtam neki hogy végre boldog voltam
Hogy nem akartam többé szenvedni és másokat bántani
Hogy elegendő volt
Hogy hallottam
Azt mondta oké és megölelt
Megáldott és elvette a kígyókat
Csahogy mikor felébredtem a harag visszatért
Mert ha megengeded másoknak hogy átvegyék az irányítást
a járműved felett, veszítesz

Ha nem foglалod le magadnak a teret
Veszítesz
Ha nem rekeszizomból lélegzel, veszítesz
Ha nem távozol akkor amikor szükségét érzed
Veszítesz
Ha nem tudsz lenyugodni
Ha nem tudod átvezetni a testeden ezt az erőt
Ha nem fogod fel hogy te magad vagy
Saját magad tökéletes hajója
És csak létezz
Írd le ezt egyszerű utasításként
Egy énhez
Aki pont ez utasítás által változott
Valakivé aki felejt
Csak létezz
Lélegezz, bírd a madarak énekét
És a fák susogását a levelek között
Ez legyen neked
És értsd meg hogy az életed
Az a vágyakozás formálta
Amelyet te alakítottál át folyamatos
Utasítások előfeltételeivé
És ezért meg is oldottad az élet
Ezen dilemmáit egy darab benned
Kavargó papíron
Az irigység én-börtöneiben
Észlelések
Anyák iránti eltúlzott
Neheztelés
Akik a tévé előtt hagytak
Elcseréltek fellépésekért
(Hogy megbocsáthass nekik a végtelenségig)
Béke után vágyni
Szél a füleidben
Zöld a szemeidben
Ez legyen neked
Csak tényleg ez legyen
A test fürgesége
A levegő ami téged lélegez
A sav amit termelsz
Ezek a sejtek mind
Ha bizonyos lélek
Szubjektív feltárulkozásán keresztül
Igazságok univerzuma bontakozik ki
Ha lehetséges felmutatni azt ami folyik
Amit elveszítesz az álmokban
Ami fáj
Ami megcsillan a végső remény érzetként
A harmónián

>>>>> folytatás a 12. oldalon

A békén ami a tied ha békén hagyod magad
A szabadságon melyet megragadsz egy gesztusban
Testek vizei melyeket minden mozdulattal üzől
Az endorfinok melyeket előállítasz magadnak
Hogy lásd az embereket fölemelkedni
Gyengéd jelzéseikért
Az érintés rejtélyéért
A testek melegéért
A jelenlét azon pontjáért, ahol a lyuk összevarrja önmagát
Megköszönni valakinek valamit
Aki agyát kezei közé vette
Hogy közvetítsen
Hogy megmutasson
Hogy levetközzön
Hogy visszatérjen a halálból

Hogy kibontakozzon
Hogy ezt mind kihozza
Feltételezve hogy ami belül van
Az a valóság neked
Közös talán mindenkinek
Hogy a meg nem született is láthassa
Vagy legyen mit olvasnia
Hogy a tinta mely gondolattá válik
Ezt az oldalt testté teszi
Amelyben már léteztél egyszer
Hogy valaki elmosolyodhasson
Vagy elcsendesedjen
Hogy lásson
Hogy képes legyen a haladásra

SÁNTA MIRIÁM fordításai

HORVÁTH SZEKERES ISTVÁN

A kiküldetés

Schmied János néhány percre elpunnyadt a vonaton. Mikor hirtelen felriadt bizarr álmából, már egy fiatal pároska üldögélt vele szemben a kupében. Kissé furcsán, mintegy csodálkozva néztek rá. Schmied János arra gondolt, talán a nyála csordult ki, vagy a slicce csúszott le. Két tenyerével kissé megmasszírozta az arcát, közben egy futó pillantást vetett a nadrágjára is. Slicce rendben, konstátálta, az arca sem nyálas. Nem emlékezett rá, mit álmodott, éppen csak felrémlített neki valami erotikus tartalom, valami zavaros, nem is annyira kellemes, inkább kényelmetlen benyomás. „Talán erekcióm volt álmomban!”, gondolta. Biztosan ezért bámulják most ezek itt ketten.

– Történt valami? Minden rendben? – kérdezte, hogy oldani próbálja saját feszélyezettségét.

– Nem, semmi... Csak olyan furcsán kiabált álmában. Éppen fel akartuk költeni! – mondta a lány.

– Miket kiabáltam? – kérdezte kissé ingerülten.

A fiú válaszolt:

– Azt nem lehetett érteni, de úgy tűnt, mintha valaki kergetné! – mondta.

Schmied János nem tudott mit hozzáfűzni az egészhez, kissé kábult volt, mint mindig, ha délután elszundított. Mivel a társalgáshoz nem volt kedve, jobb híján a vonat mögött elmaradozó tájat bámulta.

A kábult köd még jó két óra múlva sem akart oszlani a szeme előtt. Egyáltalán nem volt elemében. Nem érezte jól magát. Valami megmagyarázhatatlan undort érzett, félúton a hányinger és az étvágytalanság közt. Másnaposságra gyanakodott volna, csak hogy hosszú ideje, hónapok óta, alig ivott alkoholt. Aznap csak egyetlen sört gurított le, azt is már jó néhány órája, még B-ben, de hát egyetlen sörtől senki nem lesz másnapos... „Talán a halfasírt”, gondolta. Igen, minden bizonnyal azt a halfasírtot nem kellett volna megenni B-ben, a vendéglőben, amit kötelező csatolt áruként hoztak ki a sör mellé, mint régen, harmincvalahány éve. Akkoriban volt szokás, hogy a restikben az alkohol mellé kötelező módon valamilyen fasírt járt, amit persze senki nem evett meg.

S hogy a pincér a valószínűleg már több napos csemegét újra fel ne szolgálja, mindenki széttrancsírozta azt, vagy a varjakal és a kóborkutyákkal etette meg. És mint harmincvalahány éve, most is ott lepték a legyek a szétpasszírozott húspogácsákat a söröskriglik mellett. Azonban Schmied János éhes volt és mit sem törődve a baljós előjelekkel, nagy étvágygal falta fel, majd repetát is kért. A harmadik fasírt utolsó falatjait mintha egy kis fémes utóíz kísérte volna, de ennek akkor nem tulajdonított különösebb jelentőséget.

Arra gondolt, hogy majd csak elmúlik ez az egész. Vagy legalábbis nem romlik az állapot. Az értekezletig remélhetőleg szalonképes marad, aztán majd csak lesz valahogy. Schmied János ugyanis egy befektetői alap képviselőjeként éppen első fontosabb kiküldetésének tett eleget.

A vonat berobogott úticéljának elővárosába. Nem ismerte a helyet, csak annyit tudott róla, hogy ott valamikor festékgyártáshoz használatos kormot gyártottak, és az üzemből szálló füst egykor feketére festette a háztetőket, a száradni kiterített ruhákat, de még a város határában csordogáló folyó vizét is. Tudomása szerint másfél évtizede már, hogy bezárt az üzem, azonban a házak teteje még mindig fénytelen fekete volt, de feketébe játszott a fű zöldje is, és égett gumi szaga szűrődött be a vonatba. „Talán mert évtizedekig itta a föld azt a kormot, most meg ott van mindenben”, gondolta.

A vonat lassított. Leemelte kerek kofferjét a csomagtartóról, kilépett a kupéból és elindult a vagon ajtaja fele. A folyosó üres volt, senki nem készült itt leszállni, egyedül ácsorgott a bejáratnál. A véce ajtaja vigasztalanul csattogott mellette, ahogy ide-oda ringott a szerelvény.

Nehezen kászálódott le a vonatról, ugyanis az állomásnak nem volt magasított peronja, márpedig ő ahhoz volt szokva. Átvágott az állomás előtti téren abba az irányba, amerre a taxikat sejtette. Körülményesen haladt a repedezett aszfalton bukácsoló kofferjével, de végül talált egy szabad autót. Csak amikor beült, akkor jutott eszébe, hogy szürke baszk sapkája a vonaton, az ülésen maradt. De abban a pillanatban a mozdony füttyentett és a szerelvény kigördült az állomásról.

Az előre lefoglalt szálláson bemondta a nevét, kitöltött egy kis kék kartont a személyi adataival, átvette a szobája kulcsát és arra gondolt, hogy talán zuhanyozik egyet, majd pihen egy keveset. Az értekezletig még bő négyórányi szabadideje maradt, bőven

belefér egy kis lazítás. Behunyta a szemét, aludni azonban nem tudott. Szemhéja finoman remegett, ettől meg ingerült lett. A vonaton tapasztalt rossz közérzete sem akart csillapodni. Felkelt, kiment a mosdóba, vizet eresztett egy fogmosópohárba, de azonnal ki is köpte. A csapvíz is furcsa fémes utóíz hagyott a szájában.

Hogy teljen az idő, elkezdett kicsomagolni. A váltás alsóneműt a jókora ruhásszekrény felső polcára tette, majd gondolt egyet, és a mosdóban lévő kis asztalkára helyezte. Hogy kézügyben legyen. A kofferben volt még két váltás fehér ing, egy tartalék öltöny-nadrág meg zakó, egy csikos, v-nyakú, vékony, továbbá egy ujjatlan pulóver és egy apró pettyes, gyapot pizsama. Ugyan nyár volt, de Schmied János nem szerette a meglepetéseket. Olyannyira nem, hogy lassan már három éve hordozta magával ezt a ruhadarabot, mert hallott már róla, hogy augusztus kellős közepén, csak úgy a semmiből jött egy hidegfront. Ugyanezen megfontolásból mindig ott lapult a kofferben, gondosan összehajtogatva, egy zöld nejlon esőköpeny is. Mindent szépen szétteregetett az ágyon, újrászortírozta, majd az esőköpeny és az öltöny kivételével mindent vállfákra helyezett és beakasztgatót a szekrénybe.

Az undor nem csillapodott, de nem is erősödött. Levetközött, zoknit és inget cserélt, belebújt az öltönynadrágba, magához vett némi készpénzt. A tárcáját a maradék pénzzel és bankkártyákkal a ruhásszekrény tetejére helyezte, ahol elkerüli a személyzet figyelmét. A mobiltelefon fölött elmélázott egy keveset. Majd a bőröndből előkötött egy régi, kopott Nokiát, ebbe tette át a SIM-kártyát. Ismeretlen volt a város, ismeretlen utcákkal, ismeretlen közbiztonsággal.

Még egy jó bő órát sétálgatott fel-alá a város utcáin. Szemrevételezte az üzletek kirakatait. Minden régi volt, divatjamúlt. Egyszóval, semmi érdekes. Azaz egy magas, fehérre vakolt téglakerítéssel körülvett kerthelyiségből kiszűrődő diszkrét zsivaj mégiscsak felkeltette az érdeklődését. De mivel az értekezletig alig húsz perce maradt, úgy döntött, hogy késő délután, de mindenképpen benéz ide.

Az értekezlet rövid volt. Az órák óta tartó undorhoz enyhe szédülés társult és Schmied János érzékszervei mintha felmondták volna a szolgálatot. Rögtön a bemutatkozás után mindenkinek elfelejtette a nevét. Nem jutott eszébe a cég neve. A megbeszélésen meg sem mukkant. Az egyes szavakat érthetetlen halandzsává folytak össze, jegyzetelni

Bába István: Orpheusz visszatekint

is elfelejtett. A felszolgált kávéban fel sem kavarta a cukrot, így az az utolsó korttyal, nyúlós masszaként cuppant le a torkán.

Délután négy óra körül talált vissza a kerthelyiséghez. A korábbi zsvajnak már nyoma sem volt. Az asztalok körül üresen álltak a székek. Bent a pultnál sem talált senkit, de a konyhába vezető csapóajtó mögül kihallatszott a mosogatás közben összekoccanó söröskriglik és poharak csörömpölése. Köhintett, hogy észrevegyék. Aztán hangosan krárogott, mire a bárrész egyik sötét zugából kiszólt valaki:

– Kér valamit?

Schmied János belehunyorított a félhomályba, szeme még nem szokott hozzá a bárrész sötétjéhez. Egy fehér köpenyes, bajszos férfi ült egy bádogasztalnál, előtte keresztrejtvény, egy hamutartóban cigarettá füstölt.

– Egy üdítőt kérek, meg sós mogyorót... mondta bátortalanul.

– Mogyoró nincs – válaszolta kurtán a köpenyes, majd fájdalmasat sóhajtván előkecmergett az asztal mögül, ceruzáját a füle mögé tűzte és egy tartályféléből valami málnára emlékeztető illatú, piros lötyyöt csapolt egy vastag falú, mustáros pohárba.

„Most ez retro, vagy megállt az idő?”, tűnődött Schmied János a napernyő árnyékában. A kerthelyiség bádog asztalaival, színehagyott napernyőivel, a kicsorbult peremű pohárba csapolt málnaszörppel, idegesítő személyzetével a gyerekkorát juttatta eszébe. Feltűnt neki továbbá, hogy a személyzet a résnyire nyitott csapóajtón keresztül leskelődik utána. Aztán közele-

dő gyerekzsivajt hallott az utcáról. Nem sokára egy egész általános iskolai osztály zúdult be a kerthelyiségbe. És ekkor Schmied János homlokát hideg verejték lepte el. Lévéen augusztus, a farsangnak már rég vége volt, ennek ellenére a teljes osztálynyi gyerek fehér ingben, sötétkék nadrágban, vastag nadrágszíjjal, trikolór szegélyű piros kendővel a nyakában masírozott be a kerthelyiségbe.

Az órák óta tartó, bizonytalan undor hirtelen határozott rosszulletbe csapott át. Schmied János kirobogott a kerthelyiség kapuján, hátát a kőfalnak vetve próbálta legyűrni feltörő hányingerét. Szájába savanyú nyál gyűlt, mély levegőt vett. Az utca alsó végén befordult a sarkon egy rendőr. Szürke egyenruhájával éles kontrasztban álltak vörös váll-lapjai. Tányérsapkáján széles vörös sáv búzakalászos címerrel, derekán szorosra húzott, fényes antantszíj...

Schmied János a hűvös fal felé fordult, két kézzel megtámasztotta magát, majd azt mondta: „Ö”. Majd újra: „Ö”. A következő pillanatban bögni kezdett, mint egy elő tehén és a fal tövében tenyésző pitypang, lándzsáslevelű útifű és meztelen csigák közé halk loccsanással landolt a korábban elfogyasztott málnaszörp és a B-ben megevett halfasírt.

Fel a fejfel

és csak ülök ott, azon a csupa beton tere, ez kötelező, ez olyan szép, az, ahogy ott ülök a téren, hiszen süt a nap, a tavasz első, igazán meleg, kinnülő napja, ezt így kell, mert kell a szabad levegő, csak úgy, mert az orvos is azt mondta, sétálni sokat, fel a fejfel, meglátja, Imre, lassacskán egyre jobb lesz, szedni a gyógyszert, nézni a madarakat, számolni a felhőket, úgyhogy kész szerencse, hogy az esőcseppek számolása is nem került fel a listára, mert még azt is megpróbálnám, így aztán most csak a madarakat nézem, ahogy egy rajnyi varjú száll vissza a frissen szántott mezőkről, a blokkok fölött, a fejem fölött, és kíméletlen a hangjuk, a fejbőrön át hallom őket, amint éjjeli szállásuk fölött köröznek, közben meg égő vérbe fullad a nap a láthatáron, a pad is hűvös már, mennék, menni kéne, vége a napi obligát egészségügyi sétának, menni kéne, mert most hirtelen már nem ülni volna jó, menni volna jó, mert ülni már nem bírok, de amíg ülök, addig legalább mozdulni nem kell, mert igazából menni sem jó, még ha kellene is, de értelmesebb nincs, mert csak felpattanok a padról, és csak állok, mert elindulni nem tudok, mert az ismerős arcok már idegenné váltak, annyiszor látom őket naponta, mert az útkereszteződésben, az utcasarkokon már semmi nem vár, mert semmi új nem várhat már, mert a visszaszámolás talán már el is kezdődött, de

ezt nem mondta az orvos, talán nem merte kimondani, hiszen neki is elkezdődött, neki hamarabb elkezdődött, mert ő már bő tíz vagy tizenöt éve elkezdte a visszaszámolást, talán a nyugdíjkorhatárt várja, hogy ott legyen, ahol még sosem volt, és ahová valójában akkor sem érkezik meg, mikor már ott lesz, mert megérkezni lehetetlen, és ezt ő is tudja, de ehelyett tapintatból csak annyit mondott, menjek, és sétáljak sokat, és nézzem a madarakat, vagy számláljam a felhőket, talán ezt teszi ő is, vagy hétvégenként jól lerészegedik, mert ő megteheti, így aztán elindulok, végigmegyek a városzélen, és észreveszem, hogy a nemrég felújított járda csak kiemeli a széthordott, egykori gyár csontvázát, de hát nekem semmi nem jó, miért is lenne jó nekem bármi is, és a véce-fertőtlenítőszagú bár is üres, senki nem csapkodja ma este a játékgépek gombjait, és a csúnyácska, de kedves arcú pultos lány szíjával köszön, pedig a lányom lehetne, sosem láttam, nem is járok én ide, honnan jön hát akkor neki a szia, gondolom, de azért jól esik a hiúságnak, ha a feleségnyi idősök, mint én, elsőre letegeznek, mert reggelente azért látom én ám, hogy szemöldökeim egyre inkább elhasznált ecsethez hasonlítanak, lebernyc borul a felső szemhéjamban, két kis zacskó fityeg a szájam sarkán, ezért aztán folyton azt kérdik tőlem, mi a bajom, miért savanyú a pófám, és látom, hogy olyanná váltam már kívülről is, hogy egy-egy jól sikerült napom végén is pont olyan az arcom, az arcomnak a tükörképe, mint saját gondolataim, majd rájövök, hogy a tükör nem is a fizimiskám tükörképét vetíti vissza a retinámra, hanem azt a mindennapi, elhasznált, koszos lelke-met, mert nem szomorú vagyok, nem ám, csak elhasznált, kopott, gyűrött, koszos, hügy és fekália szaga sejlik fel a tükörben, persze tudom, hogy ez így képzavar, de attól még ez van, és előbb-utóbb bekövetkezik szép lassan az, amitől a legjobban félek, kezdem elhinni azt, amit mindig el akarok hessegetni magamtól: hogy valójában az van, amit látok, hogy jól látom azt a sok koszt és szemetet magamban és másokban, és nem a létfenntartási ösztönöm bicsaklott meg, nem egy törött lencsén keresztül, torzán látom a világot, hanem magát a valóságot látom, és ettől menekülni kell egy kis optimizmusba, egy párhuzamos világba, mert ezt igazából senki nem bírja ki ép ésszel, mert van, akinek élete végéig sikerül elbújni valahova, egy fiók mélyébe, vagy barlangba, alagútba, és én valahogy mindig átszaladok ezen az alagúton, mert az én alagutamnak sajnos mindig van túloldala is, ahol már sért a fény, jobban vakít, és fáj, mint az, ami elől menekültem, és ennek már soha nem lesz vége, talán majd egyszer, majd valahol, mert még ahhoz is gyáva vagyok, hogy kiugorjak egy nyitott ablakon, vagy a sínekre tegyem a nyakam, vagy egy éles kést nyomjak a torkomhoz

Andrej Tomažin (1988, Ljubljana) író, költő, zenész, a Radio Študent korábbi szerkesztője, az RTV Slovenia munkatársa. Első regénye 2014-ben jelent meg *Stramorjevi koraki* (Stramor lépései) címmel. 2018-ban megjelenő *Anonimna tehnologija* (Névtelen technológia) című novelláskötetét a szlovén kritikusok díjára jelölték. Az itt fordításban megjelenő versei a 2018-as *Izhodišča* (Kiindulópont) című kötetében olvashatók.

Tibor Hrs Pandur (1985, Maribor) szlovéniai költő, drámaíró, dramaturg, esszéista. 2013-ban elnyerte *Sen 59* (Álom 59) című

drámájával a fiatal drámaírók díját. Társalapítója az I.D.I.O.T. paraliteráris szervezetnek és 2009-től főszerkesztője az *Idiot* folyóiratnak. 2010-ben jelent meg első verseskötete, az *Enerdimašina* (Energiamasina). Az itt közölt versek a *Notranje zadeve* (Belügyek) című második, 2017-ben megjelent verseskötetéből származnak.

Horváth Szekeres István 1975-ben született Csíkszeredában. Közel nyolc évig újságíró-karikaturistaként dolgozott az *Új Magyar Szónál* és az *Erdélyi Riportnál*. Jelenleg a *Maszol.ro* hírportálnak rajzol.

Átkelési kísérlet

(Regényrészlet)

– Vidra! Nem viccelek! Ez egy vidra! – kiált fel anyósüléséről költőbarátom, akivel farkaslesen voltunk a Bükkben (sejthettem volna, hogy farkast nem látunk, Magyarországon továbbra is csak a vadkamerák látnak). – Nem egy kutya? – kértem hitetlenkedve. Mindketten ugyanarra a barna színű tetemre gondoltunk, amit a Szentendrei-sziget felé haladva pillantottunk meg az M3-leállósávbán a Gyöngyös patak hídjánál. Mintegy öt-száz méterrel odébb van a pihenő, így meg tudok állni.

Gyalog rohanunk vissza a tetemhez. Döbbenetes látvány fogad. Előttem hever holtan a vizek ura. Mérete akár egy közepes testű kutyaé. Gyönyörű feje az aszfaltra hanyatlik. – Valami barom elgázolta! – szólal meg költőbarátom, én meg közben a rendkívül keskeny patakot kémlelem. El nem tudom képzelni, mit kerestett itt ez az állat, hiszen Fekete István is nagy folyóban helyezi el vidrafőhősét, Lutrát.¹ És hogyan lehetett ennyire óvatlan, pedig a tudomány és a vadászok egyaránt szuperóvatosnak ismerik? Miért akart átkelni az autópályán? Ezt már soha nem tudjuk meg, csak döbbeneten nézünk a tetemet. Költőbarátom kéri, emeljem fel, le akarja fotózni, mivel olyan fotótárlatot készít, amely autópályán elütött állatokról szól. Morbid ötlet. Megfogom a vidra farkát, és kissé idegenkedve emelem fel. – Remélem, nem anya volt... – jegyzem meg, majd nem tudom, hogyan, hirtelen eszembe jut legkedvesebb egyetemista társam, akinek anyját elütötte egy kamion Gyergyócsomafalva mellett, így hatan maradtak félárva. Ennek akkora híre járt Székelyföldön, hogy a gyergyói főesperes végezte a temetési szertartást. Szemem behunyom, ajkam összeszorítom. – Mi történt, utáld? – kérdi nyers mosollyal a költőbarátom, miközben szöveget változtat, hogy más oldalról is készítsen képet. Megvárom, amíg végez a fotózással, majd én is lencsevégre kapom életem első vidráját. Igen, első, akkor is, ha már nem él. Ekkor még nem tudhatom: az első elevennel a Tisza-tavi Ökocentrumban találkozom majd, de az afrikai alfajhoz tartozik, mert nappal is ébren van, így szemügyre vehetik a látogatók. Fura hangja madársikolyhoz hasonlít – amikor megosztom a Facebookon, egyik ismerősöm sem jön rá, hogy emlőstől származik. Nem tudom, Oravecz Imre író-költő rájönne-e, állítása szerint hosszan megfigyelt egy vidracsaládot.² Eszembe jutnak Balázs Imre József *Vidra éneke a vadászterület megjelölése közben* című versének sorai:

„Testem jó lakását,
bőröm ölelését
el ne vegyék tőlem,
ne hozzák halálom.
Sörét el ne érjen,
rossz hús ne romlasszon,
marást visszamarjak,

Mihai Nuțu: A fejet takard, ne a gyökereket

parttalan tavakban
úszva megmaradjak.”

Az autópályát ő is kihagyta... Érthető, hiszen ember, állat számára egyaránt döbbenetes és banális halálnemről van szó. Állok szótlanul, mobilom kameráját bekapcsolva hagyom, és továbbra sem tudom elképzelni, mit véthetett ez a felnőtt vad. Eszembe jut középső öcsém állítása, miszerint a felelőtlenül közlekedő embert ugyanúgy leszűri a természet, mint a vadász puskája elé besétáló tapasztalatlan és óvatlan farkast. Ugyanaz a szelekciós effektus érvényesül, attól függetlenül, hogy vadonról vagy civilizációról beszélünk. Az én első vidrámm vadonja az M3 gyöngyösi szakasza volt. Valószínűleg éjjelente többször sikeresen átjuthatott, hogy tovább folytassa útját a patakon, amelyet valamiért ki kellett kerülnie a hídnál. Ezt abból gyanítom, hogy felnőtt, tehát tapasztalt állat lehetett, mégsem számolt a nagy számok törvényével, hogy egyszer rajtaveszhet. Jómagam számolok ezzel a törvénnyel, ezért sosem jövök vissza másodszer, hogy megvizsgáljam, vajon miért nem tud átkelni egy közepes testű állat a híd alatt. Mindig is félttem akár gyalog, akár autóval megállni a biztonsági sávon, mióta a legendás erdélyi rockzenekar, a Metropolis Group énekese kiszállt a hátsó csomagtartójában megkeresni valamit, és hátulról halálra préselte saját autójával egy belé száguldó kocsit. – Egyszer láttam, ahogy elütnek egy őzet – mesélem szomorúan immár újra volán előtt a költőbarátomnak. – Megálltam, és odaszaladtam a gázolóhoz. – Hívja a rendőroket, én addig megkeresem – próbáltam nyugtatni. Az árokban találtam rá a sötétben. Fentről szabályosan ketté volt vágva a teste, körülötte mindenütt vér. Később mondta erre egy fizikus barátom: – A sofőrök nem számolnak azzal, hogy már kilencven kilométer per óránál ugyanaz a folyamat jön létre a bádogg és az élő test találkozásakor, mint amikor a késsel elvágjuk a vaját. Ha számolnának vele, másképp vezetnék...

Az én első vidrámm a civilizált 21. században volt óvatlan. Mennyivel szebb lett volna meglátnom teljes pompájában a folyóban, amellyel éjjelente beszélek, mint itt élettelenül heverve. Azóta akárhányszor jövök-megyek Erdély és Magyarország között, a Gyöngyös pataknál önkéntelenül leveszem lábam a gázpedálról. Mára már reflexszé vált. A szigetre érkezve elképzelem, amint a szentendrei Dunaágban kiemeli kecses fejét Pócsmegyer végében, a malomtól nem messze, a kövek menti vízből. Horgászás közben gyakran kémlelem, nem ő fodrozza-e a víztükröt a naplemente utáni percekben, amikor a Duna búcsút vesz a fénytől.

Jegyzetek

¹ „A folyó csak nőtt, dühöngött, hánykolódott, megmarta a partokat, egyik helyen felkavarta az iszapot, másik helyen lerakta, barlangokat vájt, mintha tudta volna, hogy ilyen barlangokban fekszenek nappal a mázsás harcsák, és csak éjjel mennek rablókúrújukra. De vájt olyan barlangokat is, amelyek két-három méteres alagúttal kezdődnek a víz alatt. Ezek felfelé vezettek, s a partban, magasan a víz felett, újra kiöblösödött az üreg, amely mindig rejtett és száraz maradt. (...) – Eredj fiam – mondta a folyó egy kis hullámnak –, eredj, nézd meg, itthon van-e a nagy Lutra.” FEKETE István, *Lutra – Egy vidra regénye*, Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1963, 5-7.

² „(Idill) Tarna-parti sétám során megfigyeltem a mederben egy vidracsaládot, két kölyköt, egy anyát és egy rókát. A kölykök nyiszogva, hangosan szaglászva jöttek lefelé a jégen, és feltehetően az anyjukat keresték, akit meg is pillantottak, miután füttyentett nekik a szegélyező nád közül. Odarohantak hozzá, és örömkömbben rávetették magukat, de az is lehet, hogy szopni akartak, és az nem hagyta, mert talán már túl nagyok voltak ehhez. A nádszálatoktól nem lehetett világosan kivenni, csak egy nagy, ide-oda guruló, sötét gombolyagot lehetett látni és nádropogást hallani. A rókát, amely feljebb tartózkodott a jégen, nem észlelték, de nyilvánvalóan rájuk vadászott.” ORAVECZ Imre, *Feljegyzések naplemente közben, Élet és Irodalom*, LXIII. évf. 41. szám, 2019. október 11., 15.

FRANZ HODJAK

Homokkal teli bőrönd

Koffer voll Sand

(Regényrészlet)

Amikor újra az autópályán voltak és Bernd Burger lánya a kocsis hátsó ülésén elaludt, Bernd Burger elmagyarázta a feleségének, hogy ez az örültséggel való versenyfutás a múltba a hontalanok szindrómája. Hol eszeveszetten, hol megfontoltan átrohannak egy sor életstáción, mások átugorják azokat; a balsors nem válhat házává – győzködi magukat. De miért is ne? – kérdezi én. És valamikor megérkezik a gyermekkorba. Ez egyfajta végállomása a hosszú, hosszú hazakeresésnek. A haza a körtefa és alatta az asztal, melyre a körték összefagyottak, a haza a kutyája, mellyel az embernek alig volt kedve játszani, a haza a folyó, melyen csónakok úsztak, s senki nem tudta, hova, a pletykák, a versek, melyeket kívülről meg kellett tanulni, a haza a helyi nyelvjárás, a nagymama, aki folyton kenyeret sütött, a sok halott, akiket sírba hordtak, a haza a fabudi, melyen a heréket ellepte a hó, halottak vagy bombáztak, a haza sóvárgás a biciklire, a házra vagy az első cigarettára, melyet valaha kukoricacsuhéból sodort s elszívott, a hazát jelentették a nádban heverő véres vattacsomók, melyek láttán az ember elpirult, az Istenhez címzett imák, hogy az édesapát, akit a gyermek nem ismert, ne hurcolják el, és a haza az üveggolyók is, melyekből üveggolyó-sütemény készültek, amit nem lehetett megenni, bármennyire is éhes volt, a haza a pap, aki a fél külvároshoz teherbe ejtette, a haza a sorompó nélküli vasúti átjáró egy kanyarban, ahol a vonatok újra és újra magukkal ragadták a lovas szekeret, a haza a gyönyörű látvány, mely akkor tárult fel, amikor a lány örömeiben megfordult és látóvá vált a feneke, a hazát jelentették a viharok, melyek egyesekben pokoli félelmet keltettek, a haza a kíváncsiság volt, oly hatalmas, hogy az már fájt, a haza a szomszéd kertje, ahonnan paradicsomot lehetett lopni, a haza a pince, ahova titokban, a kitört ablakon át be lehetett mászni, és ott mindenféle régi, csodás üveget felfedezni, melyek hatalmas mennyiségben heverték, annyira céltalanul, hogy egész egyszerűen lenyűgözte az embert, a haza ama kíváncsiság, hogy ha az élet elegendő rá, az összes üveget telepisálhassa,

Mátyás László: Restauráció

a hazát jelentették a vonatok, melyek nem álltak meg, csak sípoltak, a haza az orgona volt, melyet bár folyton javítottak, sosem működött, a haza a vajaskenyér, melyet mindig le kellett adni Kubschinak az iskola klozettjén, az ellenségeivel való kiegyezésképpen, s ennek fejében csak olykor-olykor látták el a baját.

– Te, Bernd – mondta Bernd Burger felesége, aki, bár meglehetősen unta, azért figyelmesen végighallgatta férje beszédét –, azt hiszem, már Bazel közelében járunk, bár Münchenbe indultunk.

– Melitta – válaszolta Bernd Burger –, biztos vagy abban, hogy nem Danzig előtt vagyunk egy kevéssel?

– Elnézést, Bernd, de nem Bazel, hanem Bern előtt.

– Hát ez csodálatos.

– És akkor most mit csináljak?

– Menj csak tovább.

– Merre?

– Nekem aztán mindegy.

– De jobbra térjek vagy balra?

– Hisz nem is tudsz balra térni, csak jobbra: autópályán vagyunk.

– Ez igaz.

– Hát akkor...

– Na de merre menjek tovább?

– Menj Velencébe vagy Marseille-be, csak azt mondd meg nekem, Melitta, hogy a francba kerültünk mi Svájcba a mi hontalan-útlevelünkkel?

– Egész egyszerűen eltévedtünk, Bernd.

– Világos, de én most egyébire gondoltam. Hogy nem vettek minket őrizetbe a svájci határon vagy hogy nem térítettek

vissza, habár, Melitta, igazad van, hova is téríthettek volna minket vissza a hontalan-útlevelünkkel, no de legalább nem kellett volna beengedniük minket Svájcba.

– Tán elfelejtetted, Bernd, hogy német rendszámú német kocsink van, melyet még kilencvenegyben vásároltál Mannheimban?

– Á, vagy úgy, erről megfeledkeztem.

– Akkor hát felejtse el ezt az egészet, Bernd, a határőrök és vámosok amúgy is olyan kedvetlenek és unottak, mint a román posta alkalmazottai, de mondd csak, hova is utazunk mi most?

– Miért kellene ezt nekem eldöntennem, Melitta – felelte Bernd Burger. – Az emlékek – folytatta – nem bizonyítékok, a gyermekkor pedig, legjobb esetben, olyanfajta boldogság, melyet az ember amúgy sem fog fel, és ezért nem lehet a gyermekkor a haza. A boldogságnak mindig van valami köze a naivitáshoz, egy olyanfajta naivitáshoz, mely semmit nem tud felfogni, legkevésbé önmagát. A gyermekkor hazája tehát a tudatlanság hazája.

– Bernd, nekünk Münchenbe kell mennünk, majd Hammban a menekültotthonban bejelentkeznünk.

– Mégis minek?

– Mert nem utazhatunk a végtelenségig a hontalan-útlevelünkkel.

– És miért nem?

– Mert mégiscsak szükségünk van valamikor egy identitásra.

– Hogy a gyermek nem fogja fel – mondta Bernd Burger –, az érthető, és minden felnőttben ott él még a gyermek, aki egyre öregebbé válik, no de az emigránsoknál ez fordítva működik, a bennük lévő gyermek egyre fiatalabb lesz, a gyermek legendákat sző, újra és újra, melyekből a felnőtt mítoszokat kreál, melyekbe aztán megpróbál kapaszkodni. Valószínűleg nem is menne ez az egész mítoszok nélkül. És minden mítosz alapjában véve abból a szükségletből születik, hogy a valóságot szembeállítsuk a valóságról való képzetel,

>>>>> folytatás a 16. oldalon

Franz Hodjak (1944, Nagyszeben) költő, író, szerkesztő, műfordító 1970-ben végzett a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem német–román szakán. Már diákként közöl saját verseket, illetve műfordításokat a frissen indult *Echinox* háromnyelvű folyóiratban. 1970–1992 között a Dacia Könyvkiadó német szerkesztője. 1992-ben költözik ki Németországba, jelenleg a Frankfurt melletti Usingenben él. Több tucat könyvet írt, számos irodalmi díjjal tüntették ki munkásságát. Franz Hodjak idén töltötte a 75. évét, szerkesztőségünk a *Koffer voll Sand* című regényéből vett részlet fordításával köszönti az erdélyi német nyelvű irodalom jeles képviselőjét.

mítoszok akkor születnek, amikor az ember a szakadék szélén áll, melybe viszont nem akar belezuhanni, és akkor jön ez a dolog a gyermekkorral.

– Apa – szólalt meg Bernd Burger lánya, aki most ébredt fel –, te még mindig a gyermekkorodnál tartasz, de én éhes vagyok és álmos, nézd, ott egy kijárat, mely Interlaken felé visz.

– Interlaken – ám legyen.

– De hiszen mi nem is ismerjük Interlaken-t, és Interlakenben sincs senki, aki minket ismerne – felelte Bernd Burger felesége.

– Annál jobb – vágta rá Bernd Burger.

Bernd Burger bement egy vendéglőbe és énekelni kezdett, o mică pășărea cântă, ce pula mea, ce pula mea, természetesen egy kicsit megnémetesítve a dalt, és persze svájci akcentussal, amivel azonnal általános rokonszenvet vívott ki magának.

A vendéglő első emeletén egy izlésesen berendezett erkély díszelgett. Meghitt, de giccesnek nem nevezhető légkört árasztott, és ez az erkély nagyszerű kilátást biztosított a táj szűkösségére és tágasságára. Bernd Burger egy darabig lenyűgözve bámulta a lenti város tarka nyüzsgését, ám hirtelen mintha minden megszokottá vált volna, a szoruló ajtó, a nem megfelelően szigetelt zuhanyzófülke, a bánat és az öröm erkölcsé, a szemétszállítás, a köhögési inger, a pillantás az ismert tárgyra és jelekre, az utcára, az ismerős káoszra, melynek már csak az volt a vágya, hogy reprodukálja és hatványozza magát, és a fényben fölillant egy piros: a bor, a függöny, a szocializmus, az őszi levelek, a kandallóban parázsló fahasábok színe, mely mindent elnyel, ami említésre méltó vagy nem említésre méltó, és este lett, a fény lemeztelenítette magát, és Bernd Burger arra gondolt, hogy már a legkisebb meglepetés is katasztrófát szülhet, akár csak a mindentudás.

Bernd Burger felesége és lánya tengeri gyümölcsöket rendelt, és mert ők megkívánták a tengeri gyümölcsöket, Bernd Burgernek elment az étvágya.

– Apa, és akkor te semmit sem eszel? – kérdezte Bernd Burger lánya.

– Nem.

– És miért nem?

– Mert elment az étvágyam.

– Hogyhogy?

– A tengeri gyümölcsök, akárcsak a sütemények, az élve boncolt békára emlékeztetnek.

– De apa, ne túlozz már megint, hol van itt az összefüggés?

– Tudod, Astrid, vannak olyan pillanatok, amikor az ember olyan dolgokat hoz összefüggésbe, amelyek között egyébként semmilyen összefüggés nincs. Ezért nem bírom elviselni a négy- vagy öt- vagy hatágú gyertyatartókat sem, mert azok a kerítésre emlékeztetnek, és a kerítések minden olyasmire emlékeztetnek, ami tiltott volt, tehát igenis vannak összefüggések, csak nem tudom őket megmagyarázni, mert olyan furák, egyszerűen csak elterpeszkednek rajtam, fittyet hányva rám.

Lucian Székely-Rafan: A csók

Bernd Burger eszébe jutott hülye Ilse, aki biológiaórán békát boncolt, hogy a diákjainak megmutassa, miként dobog egy szív. Egyes diákok nem akartak részt venni a kísérleten, ám hülye Ilse megfenyegette őket, hogy lehúzza a magavi-seleti jegyüket és megbuktatja őket biológiából. Bernd Burger e demonstráció alatt rosszul lett és elhárta magát. Hülye Ilse megvetően kinevette és csak ennyit mondott, Bernd, milyen férfi vagy te. A forradalom után, egy osztálytalálkozón Bernd Burger felemlítette ezt hülye Ilse-nek, és hülye Ilse nyilvánosan, az összes jelenlévő előtt bocsánatot kért. Azt mondta, sajnálja, és soha többé nem csinál ilyesmit. Ám Bernd Burger egyáltalán nem volt meggyőződve őszinteségéről, de még csak büntudatáról sem, hanem tudta, hogy most már csak azért nem végeznél el ezt a kísérletet, mert a diktátúra lecsengett, és immár nincs hatalma a diákokat arra rávenni, hogy végignézzenek egy kísérletet, mely alatt ő a cinizmustól ragyog.

Reggel az erkélyen Bernd Burgernek az volt az érzése, hogy mindent, amit tett, a mértéktelen düh vezette a jobb kezébe, mely úgy reszketett a bizalomtól, hogy egyszerűen védtelen volt, főleg a mai napon, amikor a jobb kezét átvezette a balon, ugyanis nyitott ajtók napja volt, melyen a szélek a középpont felé nyomultak, mintha ott több mindent lehetne észlelni, mint a széleken. Bernd Burger narancsot akart hámozni, ám a narancs kiesett a kezéből, és a keze arra gondolt, hála Istennek, hogy a narancs senkit nem vert agyon.

Bernd Burger meg akart szabadulni a keze látványától, és felpillantott a hegyekre. Mindennél jobban szerette a hegye-

ket. Egy barátja, akit Ion Ioannak hívtak, azt mesélte neki, hogy ő utálja a hegyeket, mert elzárja a tekintetet, ő a tengert szereti, ott aztán jó messzire lehet látni. Bernd Burger megkérdezte, és mégis milyen messzire, egészen a semmiig, felelte Ioan, mire ő azt mondta, igen, de ha egy hegycsúcson állsz, akkor még tovább látsz, még a semmin túl is.

Miért okoz, gondolkodott Bernd Burger, a beporzás kapuzárási pánikot, hisz az összefüggések nem az elutazás beteges vágyában rejlenek, még csak nem is a megérkezés rögeszméjében, amit nézel, megváltozik, átalakul az által, amit megpillantasz akkor, ha valamihez megérkezel, és az által is, amit akkor látsz, amikor mész vagy megfordulsz, és ez olyannyira hangtalanul történik, olyan akaratlanul, minden erkölcsön túl, és miért van ez, valahányszor a beporzás beáll, az elutazás eme beteges vágya és a megérkezés eme rögeszméje?

Harangok zúgtak, melyek a magasságokat megfosztották mélységüktől, mintha azt hirdették volna, hogy a kék a vágy színe és a vágytól való megfosztás színe, a kelet-nyugati miskulancia oldalára épített erkélyről eléd tárul a kilátás, és ez a miskulancia szó csupán azzal a képzetel írható körül, hogy te az önmagad hasonmása vagy, aki megrészegül attól az időtől, amikor még eredeti voltál, valamiféle könnyedség vegyült e harangok tragikumába, mely az értelmet viszonylagossá tette, melyben hinni kellett, és ilyenképp élhetőbbé váltak.

Szél kerekedett és villámlott, és Bernd Burger Rahmanyinot tett fel és verejtékezni kezdett, és azon vette észre magát, hogy a levegőben hadonászik, mintha értelmetlen döntéseket próbálna kivédeni, és az a látszat, hogy én itt az erkélyen ülök, gondolta Bernd Burger, higgadságot szül, amivel az egyik láb egyik irányban, a másik láb a vele ellentétes irányban van

úton, olyan okokból, melyeknek semmi kö-
zük hozzám.

Bernd Burger átsétált a városon. Női
bugyit vegyenek, női bugyit vegyenek,
üvöltötte egy férfi, aki úgy nézett ki,
mint aki a világ összes fáját kicsavarta,
és semmi egyebe nem maradt volna a csa-
lódás nyomán, mint női bugyikat kínál-
gatni. Női bugyit vegyenek, üvöltötte, és
Bernd Burgernek úgy tűnt, mintha nem
meggyőződésből üvöltözne, hanem két-
ségbeesésében, és beráncigálta Bernd
Burgert egy üzletbe. És most ott állt
Bernd Burger, és hirtelen fájni kezdett
a bal, műtött lába, és megrémült annak
gondolatától, hogy a Securitate egyszer s
mindenkorra beépítettett egy mikrofont
a lábába, ámde Bernd Burger rögtön le is
higgadt, mihelyt megpillantott egy halom
plakátot, melyek női bugyikat reklámoz-
tak. A plakátokon furcsa szöveg állt: Ke-
mény az eberswaldi kolbász, kemények a
svájci Alpok, kemények az amerikai ita-
lok, kemény a német életkedv, ám egy fa-
rok sem oly kemény, mint az élet, tégy hát
te is valamit érte, szépítsd női bugyikkal,
a rock 'n' roll is kemény, vegyenek hát ke-
mény női bugyikat.

Egy elárúsítónő udvariasan, sőt szívé-
lyesen vagy még inkább gyöngéden fo-
gadta Bernd Burgert: rövid ruhácskáján
alul-felül lehúzt a cipzárt, és olyan női
bugyikat mutatott neki, melyek valóban
mindent felülmúltak, és akkor a hölgy
megkérdezte Bernd Burgert, hogy adhat-e
neki tanácsot, mire Bernd Burger azt fe-
lelte, hogy itt állok egy teremben, mely
kissé görbe, amióta Einstein relativizálta.

Az elárúsítónő kacagott, ön valószínű-
lően rokonszenves, ritkán vannak ilyen
stílusosan perverz vevőink, és mégis mi
felelne meg az ön ízlésének?

- Egy erdélyi bugyi.
- Egy micsoda?
- Egy erdélyi bugyi.
- Egy erdélyi bugyi?
- Igen.
- Nem ismerek ilyet, mégis hogy kell ki-
néznie?

– Egész egyszerűen csak hét madzagból
áll, mindegyik leheletvékony, mint a pók-
háló szála, melyeken egykor hét vár füg-
gött, amik eltűntek, mert mindenki abban
bízott, hogy erős várunk nekünk az Isten.

- Riói bugyira gondolt?
- Nem, nem arra.
- Kérem, várjon egy pillanatot, idehí-
vom a főnököt, hátha ő tudja, mire gondolt.

Bernd Burger visszament a szállodába,
és mivel a felesége és a lánya még aludt, ki-
ült az erkélyre és arra gondolt: Nem mint-
ha Max Frisch azon kérdése, hogy vajon
Bertolt Brecht nem azért forrasztatta-e be
magát acélkoporsóba, hogy ne kelljen fel-
támadnia, nem lenne jogos. De talán egy
másik, precíz kérdésnek is kellett volna
ezt követnie: miért nem akart Brecht fel-
támadni? Ebből pedig egy egész sor feltéte-
lezés adódott volna, mint: tán úgy gondo-
lta, hogy jobb a túlvilágon? Igazságtalanul
bántunk volna vele, és ha igen, miben? Va-
jon ő, aki mindig is nyugatban volt, a végén
titokban megszerette volna a nyugalmat?
Nem akarta volna a mi bonyolult logikán-
kat fejre állítani az ő egyszerű eszével?

Inia Șerban: *Anathema*

Avagy félt utánajárni, hogy végül betartot-
tuk-e a javaslatait? El akarta volna kerü-
lni, hogy megtudja, mi lett az életművéből?
Vagy nem akarta volna önmaga kevésbé hú
másolatait megkoszorúzni? Tán azt hitte,
hogy beszüntetjük a dohányzást? A kétség-
beesés, a megbékélés avagy a legnagyobb
megelégedettség és végleges beteljesedés
aktusa volt-e? Azon elv alapján ítélkezett-e,
hogy amit el kellett mondani, megtettem,
a többi már türelem? Tudott-e olyasmit,
amit mi sosem fogunk megtudni? Ilyen sok
kérdés, ilyen kevés felelet.

Bernd Burger lánya ugrálva érkezett
az erkélyre, örömmujongva. – Apa – mon-
da, gyönyörű kék az ég, miért vagy még-
is szomorú?

- Pontosan azért, mert ilyen kék az ég.
- Apa, te mindig szomorú vagy.

Bernd Burger lánya felköltötte Bernd
Burger feleségét. Lezuhanyoztak, felfris-
sültek, majd együtt levonultak a regge-
lizőhelyiségbe, ahol néhány asztalon kis
nemzetiszínű zászlócskák lengedeztek.
Mihelyt Bernd Burger megpillantotta a
zászlócskákat, kijelentette:

- Itt nem tudunk reggelizni.
- És mégis miért nem? – kérdezte a fe-
lesége.

– Mert folyton nemzeti himnuszok fog-
nak felcsendülni, és minden egyes alka-
lommal fel kell majd állnunk, és hogy tu-
dunk akkor reggelizni, ha folyton fel kell
állnunk. Én, ha eszem, nyugodtan sze-
retnék enni és nem nemzeti himnuszt
hallgatni és ilyenkor folyton fölállni.

- De nem kell fölállnunk.
- Akkor majd ellátják a bajunkat.
- Jó, hát akkor időnként felállhatunk
egyik-másik himnusznál.

– Ha már egy himnusznál felállunk, ak-
kor minden egyes himnusznál fel kell áll-
nunk, különben kitor a balhé.

- És akkor most mit csinálunk?
- Bevásárolunk és behúzzunk egy útszé-
li parkolóba, ahol normális asztaloknál nyu-

godtan tudunk reggelizni, mert azokon
a normális asztalokon nem állnak majd
nemzetiszínű zászlócskák, és míg regge-
lizünk, nem fognak nemzeti himnuszok
sem felcsendülni, melyek hallatán folyton
fel kellene állnunk.

- És merre indulunk onnan?
- Lago Maggioréba. – Bernd Burger
maga is elcsodálkozott, hogy miért épp
ezt mondta, de ha már ezt a célt adta meg,
ragaszkodott ahhoz, hogy Lago Maggioré-
ba menjenek.

– De nekünk Hammba kell megérkez-
nünk – jegyezte meg Bernd Burger fele-
sége aggódva.

– Élvezd még ezt a hontalanságot, ez a
boldogság még tíz napig, legfeljebb két hé-
tig tart, míg elfogy a pénzünk.

– Ez a boldogság, amiről beszélsz, meg-
rémiszt engem, tudni szeretném végre,
mégis meddig tart.

– Most tehát elmegyünk Lago Maggi-
oréba. Igencsak aggaszt a tudásszomjad.
Hisz mégsem jelenthet az boldogságot, ha
az ember valamiről tudja, hogy végleges,
te jó Isten, mennyire depresszív ez! Nézd
csak, Melitta, Tessint, ezt a gyönyörű tá-
jat, ma egészen más, mint tegnap volt.
Tegnapról mára teljesen megváltozott,
mert a gondolataink és tapasztalataink és
emlékeink megváltoztatják, ez pedig egy
olyanfajta boldogság, amit csak mi adha-
tunk a tájnak. Tudod, a dühnek köze van
a kérdéshez, hogy mindent jobban aka-
runk tudni, a csalódáshoz, hogy még van
valami a tudatban, ami ellen a dolgok til-
takoznak, és akkor tör elő a düh és tönk-
reteszi a dolgokat. A düh csak nagyzási
hőbortot szül. Meg kell tanulnunk a csa-
lódással civilizáltan bánni, és akkor nem
torzítanánk el a dolgokat merő gyűlölet-
ből, jót tenne nekünk egy kis tolerancia.
Nem torzítanánk olyan nagyon el a dolgo-
kat, mert másként mutatkoznak meg szá-
munkra, mint azt tőlük elvártuk volna.
Olyannak kellene a dolgokat elfogadnunk,
amilyenek, és többet gondolkodni azokon
a dolgokon, amelyek ugyan nincsenek, de
amelyekre szükségünk van. Talán ki is
találhatnánk őket, és akkor azt, ami van,
nem torzítanánk, és nem tennénk tönkre
annyira, no de lehetséges, hogy szűkölkö-
dünk fantáziában, és ezért akarjuk meg-
változtatni azt, ami megváltoztathatatlan.
Újra és újra a fantáziátlanságunk nyo-
morúsága az, ami a bosszúvágyat enge-
di bennünk feltörni, amiért a dolgok olya-
nok, amilyenek, és mi semmi egyebet nem
tudunk tenni.

– Igazad van, mondta Bernd Burger
felesége, de most már kérlek, hagyd ab-
ba, az autópályára kell koncentrálnom.
És mégis miért megyünk most Lago Mag-
gioréba?

– Talán ott majd megvilágosodom – fe-
lelte Bernd Burger háritó, gonosan dia-
dalmaskodó hangon, amit azonnal meg
is bánt, és újból megcsókolta felesége kor-
mányon nyugvó kezét. – Addig – mon-
ta Bernd Burger –, míg a pénzünk kitart,
a Hamm-mal ellentétes irányba megyünk,
mert oda így is, úgy is túl korán érke-
zünk, függetlenül attól, hogy mikor érke-
zünk.

SZENKOVICS ENIKÓ fordítása

Amikor már nem neked lejt a pálya

Futballnemzet vagyunk, hangzik el sokszor – bármit is jelentsen ez. Nem csak politikusi lózung ez, hiszen számos szépírónk is foglalkozik a kérdéskörrel. Széles a skála: Végh Antal, Moldova György, Mándy Iván, Esterházy Péter, Kukorelly Endre és Gazdag József mind írtak már a fociról. Mint ahogy filmek is készültek bőven e tárgy körében. A propagandisztikus és Puskás disszidálása után átalakított *A csodacsatár* például ilyen. Vagy gondoljunk a *Két félidő a pokolban*, a *Hazai pálya*, a *Régi idők focija*, a *Szépek és bolondok*, a *6:3, avagy játszod újra*, *Tutti*, netán a *Brazilok* című filmekre. Sőt, a foci jelen van a *Gyula vitéz télen-nyáronban*, a *Roncsfilmben*, vagy látjuk Latinovitsot és Bujtort újraélni az aranycsapat meccsét, és együtt szurkolni Puskásékért *A legszebb férfikorban*. De ne feledjük a Mészöly Kálmánról készült dokumentumfilmet sem, mely a direkt hang által a kispad közelében rögzített káromkodások miatt fulladt '81-ben botrányba.

De mi teszi naggyá a focistát a játékan túl? Almási Tamás *Puskás Hungary* című filmjében Puskás Öcsi legendás, több nyelven is megszólaló, fifikás karakter. Pelé, születési nevén Edson Arantes do Nascimento nyilatkozatai szintén szellemesek, olykor filozofikusak. Az efféle ikonok, akik teljesítménye világszinten is kimagasló, ugyanakkor sziporkázóan szellemesek is, mintha mostanság kiveszőben lennének. Hiányoznak. Legalábbis nekem nem jut eszembe senki, aki e tekintetben a felsoroltakhoz mérhető lenne. Pedig nemcsak a legendás gólok, hanem a legendás beképések is hozzátartoznak az ikonikus sportoló imidzséhez. Diego Maradona replikái között viszont még akadnak olyanok, amelyek szállóigékké lettek. Asif Kapadia dokumentumfilmje, a *Diego Maradona* nem rejté tehát véka alá, hogy alanya ilyen. Illetve többek között ilyen. Hiszen Kapadia az embert keresi az isteni magasságokba emelkedő, majd magasról nagyot bukó Maradona élettörténetében.

KINEMATOGRAF

A legutóbbi miskolci CineFesten telt házzal vetített 2 óra 10 perces dokumentumfilm számos archív bevágást foglal szövetébe. Olyan portrét rajzol az egykori futballsztárról, melyben a főszereplő még mint kezdő sportoló tiszta gondolkodású figuraként van jelen, akinek igazándiból a foci a magánélete. Majd az idő előrehaladtával a futballfenomén mintha skizoid módon két figurát vegyítene egybe. Az egyre zűrösebb magánéleti válságokat megelőző Diego nem tudja követni Maradona világsztárságát.

A film így annak próbál leginkább utánajárni, hogy leválasztható-e a legendáról a magánember. Ki is ez a figura, aki Maradonáról egyes szám harmadik személyben beszél nyilatkozatai nagy részében? Hol van

mindezek mögött az ember? Kicsoda Diego Armando Maradona igazából? Erre kíváncsi a rendező. Ezért is mélyebb ez a film, mint a megszokott sporttörténeti összeállítások, vagy akár Emir Kusturica filmje, a *Maradona by Kusturica*. Ott már a cím is utal rá, hogy a rendező inkább arra kíváncsi, mi az, ami őt magát ehhez a legendához fűzi, semmint arra, hogy a legenda hogyan is tekint a lelke mélyén saját sebezhetőségére, múltjára, önmagára. Mert Kapadia filmje erre törekszik. A kezdetekhez tér vissza és onnan göngyölíti fel a történeteket.

A brit Kapadia mellesleg elismert a portrékészítésben. A fiatalon, balesetben meghalt Forma 1-es versenyzőről készült *Senna* és a szintén fiatalon tönkrement, öngyilkos dalszerző-énekes Amy Winehouse életét feldolgozó dokumentumfilm, az *Amy* egyaránt sikeres volt. Mindkét filmmel elnyerte a BAFTA-t, azaz a brit akadémia díját. Sőt, az *Amy* egészen az Oscar-díjig repítette a rendezőt. A filmkészítési eljárás ezekben hasonló. Archív felvételek, homevideók, sportközvetítések-koncertfelvételek váltakoznak Kapadia filmjeiben. És mivel az említett figurák már fiatal koruktól szerepelnek mozgóképeken, van anyag bőven. Igazából a dramaturgia, a narráció és a vágás az, ami a rendező művészi tehetségének mutatója.

Maradonáról, az ifjú tehetségről is készültek felvételek már serdülőkorában. A csodagyerek, akárcsak a hasonló történetek nagy részében, itt is a nyomorúságos körülmények közül rántja ki magát, és persze népes családját is, a sport által. (Még lehet, hogy ez a fajta romantika van kiveszőfélben a számítógépes játékokkal edző, igencsak jól tartott, újképletű játékosokból.) A Kócosnak becézett, apró termetű játékos pedig, mint a film is hangsúlyozza, hazájában, Argentínában nem szegődik el egyből, amint csak tehetné, a nagynevű csapathoz, hanem a lelki alkatához közelebb álló szegényebb együttest hozza fel játékaival. Ezután végigsiklunk a barcelonai éveken, sérüléseken, csalódásokon, hogy később Olaszország egyik legszegényebb városának csapatában láthassuk viszont a még mindig igen fiatal tehetséget. A film nagy része Maradona nápolyi éveit göngyölíti tehát fel.

Az „Olaszország koszosai”-nak is csúfolt dél-olasz régió népét, mint talán köztudott, Maradona játéka és ezáltal a csapat egyre jobb szereplése tölti fel önérzettel és büszkeséggel. Ez pedig azzal jár, hogy valamiféle szentként, messiásként, sőt, istenként kezdi tisztelni az olaszok az argentint. A futball szeretete itt vallási fanatizmusba csap át. Ezt többször is láthatjuk a videóra rögzített korabeli képeken. A sztár pedig lassan elszigetelődik, hiszen a nápolyiak extázisa miatt lassan megszűnik az utca népével való kapcsolata, és ezáltal eltűnik ő mint magánember. A védelmet egyedül az ottani bünszervezet, a Camorra és annak vezetői biztosítják számára. Emiatt olyan videókat is láthatunk a filmben, melyek bemutatják azt, ahogyan a bünszervezet bekebelezi a

futballsztárt. Láthatjuk Maradonát úgy is, mint az éjszaka császárárt, a nők és főleg a kokain rabját.

A sztár életének magánéleti száalai mondhatni párhuzamosan futnak a filmben. A család, a szülők és a testvérek ugyanúgy megjelennek az archív képsorokon, mint a feleség, a gyerekek, sőt, feltűnik egy homályos kapcsolat is a múltból, melynek eredménye egy balkézről jövő csemete. Az, hogy Maradona mennyire vált felnőtté az évek múlásával, nincs megjelenítve. Inkább az domborodik ki a filmből, hogy a sztárimidzs mögött Diegónak nem igazán sikerült felnőnie. Saját döntéseket ritkán hozott: általában döntöttek felette. Ez nemcsak a családi viszonyrendszerében érhető tetten, hanem a drogfüggőségen és az állandó menekülésen is. Diego Maradona mintha csak a pályán kapcsolódna ki, ahol megengedett a játék önfeledtsége, a gyermekkor újraélése. A filmbeli életeményeket narráló, levitézlett sztár a visszaemlékezéseiben legalábbis valami ilyesmire igyekszik kitérni. Megfáradt hangja, lelassult beszéde, a szavak keresése a film erénye. Hiszen egy sokat megélt túlélő beszél az élet összetettségéről.

A film kitér persze az olaszországi világbajnokságra is, ahol Maradona az ellenséges argentin csapat színeiben lép a nápolyi stadion gypére. Innen válik a film igazán identitásfilmmé, innentől érzékelhető még jobban, hogy ez nem egy ember sors története, hanem egy kiterjesztett nemzeti kérdés is egyben. Láthatjuk a filmben, hogy az olaszok alulmaradása után hogyan is fordult a sajtó és az egész állami igazságszolgáltatás a futballikon ellen. Hogyan tűnik el Maradona mögül minden véderő, és hogyan menekül el. Ezután leginkább a bulvár hőse lesz, aki a drogkultúra olyan ikonjává emelkedik, mint amilyen a futballpályán lehetett. Csak hát az egy szerényebb kultúrkör, a sporthoz mértén. Ám a skizoid életvitel mintha elválaszthatatlan lenne Maradonától. Kapadia érzelemdús filmet készített, megérteni akarta a sztárban eltörpülő kisembert. A rendező értő idegenvezetésével a Maradona-kultuszt követhetjük hát végig, aminek nem szakadt még vége.

Diego Maradona, brit dokumentumfilm, 130 perc, 2019. **Rendező:** Asif Kapadia. **Zene:** Antonio Pinto. **Vágó:** Chris King. **Szereplők:** Diego Maradona, Pelé, Claudia Villafañe, Jorge Burruchaga.

Európai keresztmetszet – az esztétikai fáradtság jelei

Tizenegy év után rendezték meg újra Kolozsváron az Európai Színházi Unió, az UTE fesztiválját, tizenöt európai város még több társulata hozott el egy-egy előadást. Az európai intézményes színháztársaság valamilyen keresztmetszetét kaphattuk tehát. Nem szeretnék nagyon általánosítani vagy messzemenő következtetéseket levonni, de bizonyos trendeket meg lehetett figyelni azért. Mert egy keresztmetszet mindig attól függ, hogy éppen hol és milyen szögben vágjuk el a vizsgálandó valamit, és ebben ez esetben azt sem állíthatnánk, hogy lehet egy olyan entitásról beszélni, hogy európai színház, mert nyilván nem, az egyeduralkodó kánonok ideje szerencsére lejárt.

A fesztivál egy kiöregedett paradigmával küszködő, a megújulás felé egyelőre csak kacsintgató európai színház képét villantotta fel, de a kacsintgatások üdítőek voltak. A program előadásai több meglepő síkon is konvergáltak. Az egyik, kevésbé meglepő, a zene. Szinte minden előadásban közvetlen és hangsúlyos módon jelen volt a zene, sőt, elég sokat a jó és innovatív zene mentett meg. A másik, a meglepőbb, a szöveg. Posztdramatikának nem nagyon volt nyoma, a legtöbb társulat erős, markáns színpadi szövegek mentén felépített előadást hozott.

Az alábbi beszámoló vázlatos és hiányos, de ez volt az egyetlen módja, hogy átfogóan be tudjak számolni a fesztivál egészéről. Nem tudtam mindegyik elő-

dást megnézni, voltak nagy mulasztásaim is (Purcărete *Oidipuszára* például kíváncsi voltam, de nem jutottam el), és nem is írtam mindegyik elődásról, amit láttam, mert így is kevés hely jutott egynek-egynek.

Számomra a milánói Piccolo Teatro nyitotta a seregszemlét. Az olaszok *Odüsszeusz-történetet* mesélnek a nagyszínpadon, és nem véletlenül használok ezt az igét, mert ez a produkció megmutatta, hogy mennyire erős még mindig ez az egyszerű és primitív gesztus: a történet elmondása. A tűz mellett ülni, és történetet mesélni, ez valószínűleg egy olyan antropológiai univerzálé, a művészet olyan minimuma, ahova mindig vissza lehet térni. Az *istenek korában* – *Odüsszeusz cipésze* pedig éppen ezt teszi: visszatér.

Az előadás visszatérés Európa ősi meséjéhez, visszatérés a történetmesélés ősi formáihoz. Gabriele Vacis rendező a vásári vagy vándorszínházi színpadi logikáját követve készít egy egyszerű és gazdag, esztétikájában ugyanakkor teljesen kortárs előadást: kevés szereplő, egyszerű, szinte üres színpad, mitológiai történet, zene. Ezek az elemek viszont nagyon pontosan kidolgozottak, pontosságukban is plasztikusnak és élőnek hatnak. Ez igaz a színészi játékra, Marco Paolini főszereplő vonzza és magán tartja a nézői tekintetet, igaz a zenére, végig izgalmas és mai, nem poros, nem „színházi”, és főként igaz Saba Anglanára, aki

egyesíti magában a két réteget, hangja és teste expresszív, pulzáló és végig izgalmas jelenléte ellehetetleníti az unalmat.

A Bulandra Színház, Andrei Șerban, Shakespeare – mind olyan brandek, amelyek miatt jogosan emelkednek egy kicsé a nézői elvárások. Ehhez képest a *Lóvátett lovagok* egyértelmű csalódás volt számomra, és ez a csalódás mintha jelzésértékű lett volna a fesztivál kontextusában. Nem könnyen életre kelthető a szöveg, de ezen az estén egyszerűen unalmas volt, ami a színpadon történt. Mintha a laza, okos humor helyettesíteni tudná azokat az aktuális, releváns kérdéseket, amiket minden eszközzel elkerül a rendezés. Egy nagy inside joke marad az egész, amit még megérteni sem akar senki, mert annyira nem érdekes. Persze Bulandra és Andrei Șerban és Shakespeare, szóval olyan nagy baj nincs, és az is könnyen meglehet, hogy csak én unom már ezt a fajta színházat.

THEÁTRUM

Ugyanezt az anakronizmust és poros unalmat éreztem a belgrádiak *Lorenzacioján*. Alfred de Musset egyértelmű politikai felhangokkal írta meg annak idején (1834-ben) a szöveget, vagyis rengeteg a lehetőség, hogy akármilyen módon, de vonatkoztatva legyenek valamilyen lényeges társadalmi kérdésre, mozgásra, jelenségre a drámaszöveg mondatai. Sőt, ezek a mondatok a valamire való vonatkoztatást kérik. Az előadás azonban mintha tudatosan levegőben hagyná ezeket, miközben nem mutat semmilyen értelmezési utat vagy kulcsot, hogy milyen koncepcióvá válhatna ez az konzekvens apolitika.

Marin Sorescu *Jónása* a román drámairodalom fontos és erős szövege, bizonyos értelemben abszurd szöveg (mindenképp a lét abszurdítására reflektál), de nem feltétlenül színházesztétikai értelemben az (nem tipikus beckett-i/ionesco-i dramaturgia, azokhoz a szövegekhez viszonyítva költőibb és hőmpölygőbb is). Tompa Gábor azonban egyértelműen abszurd textusként kezeli. Nem meglepő, hiszen Tompa az abszurd szövegek színrevitelének mestere, és itt is ugyanazt a partitúraszerű pontosságot lehet tetten érni, mint a „klasszikus” abszurd parafrázisainál, bár a szöveg költőisége visszahat, a vízió talán kevésbé nyomasztó. Gabriel Răuță mint Jónás a valóság megismerésének szintjein küzd magát végig (a küzdelem eszköze az alkotás), miközben csak újabb, egyre nagyobb és nagyobb cetek belsejébe jut, a valóság értelmét vesztí ebben az újjászületés-loopban. Az előadás vizualitását Brăncuși és a magány határozza meg – posztapokaliptikus, a civilizáció üledékével szemetelt terek, amibe (ahogyan a nyers anyagba) a forma kiegyensúlyozottsága vihet rendet és rendszert, csak hát ugye minek. Ada Milea zenéje szintén ab-

Jelenet *Az istenek korában* – *Odüsszeusz cipésze* című előadásból

>>>>> folytatás a 20. oldalon

szurd, sőt groteszk módon humoros és játékos, ennek a főnikus világnak Cristina Juncu szomorúbohóca ad hangot (hangszerek révén is) és maszkokat, ő a visszhang ebben a parabolában. (Nem egyszerűen énekel és játszik, Milea zseniálisan és kreatívan eklektikus zenéjét felerősíti mimikával, mozgással, hanggal, nem csak a Sorescu-szöveg visszhangja tehát.) Nem könnyű alkotás a *Jónás*, és ennek az előadásnak sem a legmaibb az esztétikája, de Sorescu szövege, Ada Milea zenéje, Tompa pontossága és víziója és a két karizmatikus színész miatt megéri energiát fektetni a befogadásba, mert, ha néhol fenyeget is az unalom, igazán erős élménnyé tud válni ez az előadás.

Jelenet *A diktátor* című előadásból

A moszkvai Stanislavsky Electrotheatre egy kísérleti produkciót hozott *En Fabre* címmel, és érdekes, hogy még itt is, egy avantgárd attitűd mellett is két híres szöveg, Fabre két monológja adja a performansz gerincét. Ezek ráadásul elemelt, poétikus szövegek, amelyeket a két színész nem tud könnyebben befogadhatóvá tenni, különösen az első monológ fullad totális unalomba, Anton Kostockin gyakorlatilag végig dobol (rosszul) egy dobszerkón, miközben a nem túl erős szöveget mondja, mialatt a tér falai három projektor segítségével megtelnek kivetített vérről. Ez nem köti le a figyelmet néhány percnél tovább. Jan Fabre közben az a művész, aki nagyon ritkán csinál valami unalmasat (ennek az első monológnak a címe *I am Blood*, előzménye pedig Fabre egyik performansza, melyben a saját vérével rajzolt). De főleg Fabre legutóbbi botrányai teszik érthetetlené az oroszok választását, hogy miért ezt az előadást hozták most ide, a belga művészt ugyanis az utóbbi időben nem csak állatkínzással vádolták meg, de kiderült, hogy több kollégáját is zaklatta szexuálisan. Ebben a kontextusban ez az előadás

értelmezhetetlen, mert nem mond semmit ezekről.

A fesztivál legnagyobb közönségsikerét valószínűleg *A diktátor* aratta, és erre is voltak a legtöbben kíváncsiak, ami nem csoda, hiszen Charlie Chaplin klaszikus burleszkjének adaptációjáról van szó Eszenyi Enikő rendezésében és a Vígszínház társulatának tolmácsolásában. A produkció pedig olyan, amelyet ez alapján el lehet várni. Vagyis vérprofi és technikás. Ifj. Vidnyánszky Attila színporkázik a színpadon, minden tökéletesen a helyén, a zene élő persze, kitűnő zenészek, még a színpadi technika is kápráztató. A baj csak az, hogy ez ennyi is marad, az elvárásokat nem múlja felül. Végig nevet a burleszkre kiéhezett ember, minden nagyon magas szakmai szinten van. De nem tesz hozzá semmit a filmhez. Értem, hogy nem kell feltétlenül kiragadni az eredeti történelmi kontextusból, mert így is érthetőek az áthallások, de itt még az áthallások kikacsintása sem nagyon történt meg. Broadway, rossz értelemben.

Számomra a fesztivál csúcspontja volt a marketingszempontból nagyon jó című záróelőadás, a *Hogyan randizzunk egy feministával*. Samantha Ellis londoni író nő szövege friss és jól van megírva, identitás és szexualitás kérdéseit tudja feltenni színpadi szituációk révén, és nem tegnapi vagy tegnapelőtti kérdéseket, hanem nagyon is aktuálisakat, például hogy lehet-e feminista egy férfi, vagy hogy milyen szocializációs standardok határozzák meg szexualitásunkat ott is, ahol nem is gondolnánk. És teszi mindent úgy, hogy nem esik bele a propagandisztikus szájbarágás csapdájába, nem is ítélkezik igazából, csak felfed bizonyos helyzeteket. A kölni Schauspiel jegyezte produkció alkotópárosa Yvonne Janssen és Rafael Sanchez, ők ketten játszanak minden szerepet, és amúgy egy párt alkotnak a civil életben, ez ebben az esetben pedig nem fölösleges bulvárinformáció. Sanchez meztelen a nyitójelenetben, s ez a meztelenség jellemzi az egész előadást. Nem szexuális meztelenség ez, hanem a kiszolgáltatottság, vagy inkább kitettség meztelensége. A két művész végig az oversharing határán egyensúlyoz, egy adott pillanatban saját személyes fotóik is megjelennek kivetítve, de a forma minden pillanatban a saját határain belül tartja az alkotást. A teret két oldalról egy-egy öltözőasztal határolja, ezek nem részei a játékszabályok szerint kijelölt előadási térnek, nem is kellene látnunk őket. Ezek a szélső öltözőterek, amelyekben a civil és reprezentatív közötti átmenet megtörténik, egyrészt a nézőnek való nyers kitettség pozícióját jelzik, ugyanakkor látható és a játékba betüremkedő idézőjeleként funkcionálnak, de ezzel a láthatósággal a vásári színjátszás nomád, „összecsuksukható” jellegére is utalnak. Mert ez a produkció is valamiféle kortárs urbánus vásári produkció, formájában néhol a főiskolás improvizációs gyakorlatra emlékeztet. És nem a technika teszi kiválónak (félreértés ne essék, nagyon jó színészekről van szó, ez egy percig sem volt kétség aznap este), hanem az

Jelenet a *Hogyan randizzunk egy feministával* című előadásból

autenticitás, az a hitelesség, hihetőség és „realizmus”, ami a szövegben, a már említett kitettségben, de a hétköznapi gesztusokkal operáló színészi játékokban is maximálisan megvolt.

A fesztivál alapján körvonalazódó trend inkább negatív, a megújulás előadását, halasztgatását lehetett érezni. A közvetlen módon, élőben előadott zene volt az egyik rendezőelv, ami összekötötte tehát a különböző produkciókat. Ezzel ellentétes irányú hangsúlyeltolódást figyelhettünk meg a vizualitás terén. Mintha az ebben a tíz napban látott előadások egy olyan összképet mutatnának, amely szerint a színház eltávolodóban van a képi megfogalmazástól. Üres terek, dobogók és emelvények, visszafogott színhasználat, a színpad mint fekete, technikai tér, ezek voltak a jellemzőbb színpadképek. (Hangsúlyozom, hogy ezt a benyomást ennek a fesztiválnak a programja sugallja, és itt is voltak ezzel totálisan szembemenő dolgok, például a kolozsváriak *Nórája* a maga forradalmi terével és visualjával.) A másik közösnek látszó pont, a drámaszöveg „hatalomba való visszahelyezése” inkább kihagyott lehetőségként maradt meg. Mert bár nagyon sok előadás tényleg fontos és tényleg színpadi szövegekkel dolgozott, de érzésem szerint kiaknázatlanul hagyta a szövegek „reautenticizálásának”, lényegessé és maivá fordításának esélyét. Pedig a színpadi szövegek válságban vannak, mert a színpadi rétegek közötti dominanciának a dekonstruálásával együtt a minőségük is kérdésessé válik sok mai színházi alkotás esetében.

De fanyalogni nincs miért, mert a technikai felkészültség, a szakmai színvonal a legtöbb esetben profi minőséget is jelentett, bár a minőség még nem jelenti az unalom hiányát is.

Kibújik a macska a zsákból?

Doina Ruști legutóbb magyarul megjelent regénye, az *Ártó receptek könyve* szokatlan helyen áll a kortárs irodalmi trendek között. A Szenkovics Enikő fordításában olvasható könyv színtere a 19. század eleji fanarióta Bukarest, melyet egy okkult kultusz szűrőjén keresztül ismerhetünk meg. Ez már-már egzotikus eltérést mutat a közelmúltban megjelent történelmi tárgyú regényekhez képest, melyek a 20. század nagy traumáira épülnek – erdélyi olvasóként Tompa Andrea, Dragomán György és Vida Gábor műveire gondolok többek között, de ugyanítt eszembe juthat Doina Ruști *Fantoma din moară* (*Szellem a malomban*) című kötete is. Ezek népszerűségének egyik oka a leírt történelmi helyzetben megélt félelem, kiszolgáltatottság, kiátkeresés egyetemes jellege, valamint a reflexív szerzői magatartás, mely értelmezhetővé teszi a múltbeli eseményeket, és a jelenhez köti azok érvényességét. Nem így az *Ártó receptek könyve*, Ruști ugyanis nem keresi meg azokat a csatornákat, amelyeken keresztül a történelmi távlat találkozhatna egy jelenre vetített értelmezéssel. A választott korszak és helyszín kínálta lehetőségek (a román-török-görög kulturális együttélés vagy a rabszolgaság kiírása) fehérzajából csak ritkán bontakozik ki egy-egy artikulált gondolat. Pedig érezhető: Ruști számol ezekkel a lehetőségekkel, például az alapértelmezett etnikai szimultaneitást kiegészíti az én-elbeszélő szász identitásával – de aztán nem írja jelentőssé a kötet eleji ténymegállapítást.

kritika

Az *Ártó receptek könyve* valahol a mágiikus realizmus határán toporog, a szerző több irányba is elindítja a szöveg műfaját és stílusát, mintha nem tudná eldönteni, mit szeretne: izgalmas krimi, hátborzongató misztikus regényt, ironikus korrajzot vagy atipikus lányregényt. Az egymást váltogató hangsúlyok határozatlan légkörében Doina Ruști pazar káoszt teremt a babonával és mágiával átszőtt bűnesetek és hatalmi viszályok darabonkénti leírásával – amit ugyan élvezetes olvasni, de kifárad a szöveg kezdeti lendülete. A regény elbeszélője egy negyvennégy éves nő, aki párhuzamosan idézi fel kamaszkorának kalandjait, és jegyzi jelenének történéseit. Ruști úgy illeszti egymásba a narrátor emlék- és naplóíró szövegeit, hogy a késleltetett megértés szinte a végkifejletig képes fenntartani az értelmező nyomozási kedvét. Miközben az olvasó esetleg csalással is vádolhatná a szerzőt, hisz a felütésben az elbeszélő tizennégy éves énjével, a Brassóból Bukarestbe menekülő Vakarcslal ismerkedik meg, és az ő kamaszhangján követi a cselekményt, mely hang mögött csak ritkán sejlik fel a tényleges (retrospektív, felnőt) nézőpont.

A Sator kultuszában nevelt, de mágiaelenes környezetben élő Vakarcslal védelemért indul Bukarestbe nagybátyjához, ájtatos Závalhoz, ahol annak erőszakos halálával szembesül. A gyilkosság felderítésére tett ügyetlen kísérletében maga válik a fő gya-

núsítottá, ez a történeti szál azonban korán kikopik a regény cselekményszövevényéből. Helyébe a fanarióta Bukarest irányításáért folytatott cselszövések kibogozása lép. Vakarcslal beavatott, mégis naiv világszemlélete hamar kizárja azokat a befolyásoló tényezőket (pénz, katonai erő, diplomácia – ebben a fontossági sorrendben), amelyeket az olvasói tapasztalat azonosít az én-elbeszélő gyakran zavaros beszámolójában. Míg az olvasó a hatalmi visszaélések háttérében a zsarnokságot, a kapzsiságot és az alkalmatlanságot látja, Vakarcslal párhuzamos értelmezésében a város felforgatásáért a fejedelemnek készített satori ételek a felelősök: mint például az *ova mora* az élvezetekre kirozott adóért. A szerényen megmosolyogató kamaszlal visszavesz a helyzet éléből, de tovább bonyolítja az egyébként is kusza cselekményt. Vakarcslal előbb Zával gyilkosát keresi, majd egy palack mérget, utána gyámja elmulasztott szakácsa, a rabszolga Silică nyomába ered, közben nem találja az öröksége fő részét képező Murta utcai házakat, végül pedig mindezt felfüggeszti, mikor felmerül a gyanú, Silică az ő satori szakácskönyvéből (melynek címe szintén *Ártó receptek könyve*) főz a fejedelemnek. A folyamatos fókuszeltolódás, melynek során Vakarcslal mindig keres valamit, az emlékezés asszociatív működését idézi. Így az elbeszélés módja leképezi az elbeszélés célját (megérteni a jelennek a múltból eredeztetett váratlan fordulatait). Ugyanakkor a szüntelen keresés másik tétje, hogy Vakarcslal képes-e azonosulni satori örökségével és szerepével, hogy lesz-e a kamaszlalból okkult erőket irányító nő: Vakarcslalból Veneris Macskája.

A regény leginkább izgalmas részei azok, amelyek nem kijelentenek, elsimítanak, hanem kételyt támasztanak. Mivel az emlékek lejegyzésének ideje nem pontszerű, a folyamat magában foglalja a narrátor azon sejtését, hogy a gyerekkorát átszövő mágia talán valós. A megbizonyosodás előtti pontig Ruști kifinomult és körültekintő ironiával vezeti az elbeszélést. Míg valamelyest disszonáns hatást kelt, hogy a harminc év távlatából visszaemlékező nő a kamaszkori hangján meséli el kalandjait, ez a diszkrépancia elengedhetetlen a feszültség fenntartásában. A szerző kiválóan játszik az én-elbeszélői nézőpont korlátaival, éppen ezért a heterogén elbeszélői identitást, hangot visszavonható bizalommal olvassuk. A regény első felében Vakarcslal egyetlen varázslási kísérlete sem működik: ellenfelei nem hátrálnak meg görbe fogaitól, kudarcot vall Zával holttestének álcázásában, és nem hal meg, akinek (szerinte) biztos módszerrel tör az életére. Megalapozott tehát a gyanú, hogy Vakarcslal mágiája bizonytalan erejű és hitelességű. Csakhogy Ruști ezt sem hagyja elengetni: az *Amit akkor tettem, / most ér utol engem* című (stratégiai) regény felénél elhelyezett) fejezetben egy elfeledett, de harminc év késéssel beteljesülő varázslat révén összeér a két idősík. A sejtés és kétely alkotta kellemes egyensúly akkor borul fel, mikor a kamaszkori kalandok tárcaszerű leírása lezárul, és az elbeszélő kvázi mindentudóvá lép elő. Ennek következtében a kötet végi általános leleplezésben természetesen minden a helyére kerül, viszont a megoldás-

hoz vezető nyomok annyira véletlenszerű és valóságos módon rendeződnek összefüggő narratívába, hogy az *Ártó receptek könyve* zárata – kiváltképp a szenvedélyes krimiolvasóknak – határozottan kiábrándító.

Az olykor következtetlen történetvezetés ellenében az *Ártó receptek könyve* egyik fontos erőssége az eredeti szövegnek a sajátos szókinésből származó patinája. A korabeli viseletek, funkciók és szokások megnevezésére használt izes archaizmusok fordításában Szenkovics Enikőnek nem mindig sikerül átültetni a hangulatot is, viszont a receptek gourmet szakácskönyvbe illő leírása magyar nyelven is kiválóan érvényesül, egyszerre boszorkányos és hihető. Az iménti kitérítetett fordítói figyelmet igénylő szövegelemek szervesen simulnak egybe a regény magyar változatában. Ezzel egyidejűleg az olvasást sajnos számos olyan logikai és nyelvi hiba, fogalomzavar szakítja meg, melyet a figyelmes kontrollfordítás, szerkesztés elkerülhetett volna. Ilyen félrevezető mondat több is akad, alkalmanként pont az eredeti szöveg ellenkezőjét állítva: „Amint mondtam, Dubois még fiatal volt, de az a bizonyos örült fiatalasága Saint-Domingue-ban maradt, nem is akart beszélni róla.” (121.) „Cum spuneam, Dubois era tânăr, dar tineretea aia nebună se dusea în Saint-Domingue, despre care nu mai contenea să vorbească [és véget nem érően mesélt róla].”¹

Amennyiben az elszánt olvasó türelmesen mögéje néz a fordításbeli elcsúszásoknak, rendhagyó hangulatú kalandregényre talál az *Ártó receptek könyvében*. Vakarcslal komolykodó, intenzív kamaszhangját könnyű élvezni, puhán ütközik a receptek szakszerűen ínyenc leírásával, és hallhatóvá teszi a szerzői humort a mélyről előásott hiedelmek gyakorlásában. A hasonló témájú, de jóval kidolgozottabb *Manuscrisul fanariot* (*Fanarióta kézirat*) című Ruști-regény után az *Ártó receptek könyve* inkább tűnik csuklógyakorlatnak, levezetésnek, de a finomra hangolt elbeszélő megérdemli a figyelmet.

Doina Ruști: *Ártó receptek könyve*. Fordította Szenkovics Enikő. Orpheusz Kiadó, Budapest, 2018.

Jegyzet

¹ Doina Ruști, *Măta Vinerii*, Iași, Polirom, 2017, 97 [kiemelések és fordítás tőlem, T. D.]

„A világon minden rendben van”

Pavel Šušarā: *Sissi*. Fordította: Demény Péter. Lector Kiadó, 2018.

Lehetséges-e másfél évszázad távlatából beszélgetnie az 1837-ben napvilágot látott Wittelsbach Erzsébet osztrák császárnénak az 1952-ben született Pavel Šušarával? E kötetborítójának hátoldalán hosszűversnek, posztmodern ódának nevezett szövegben egy bántási író már-már kínos személyességgel fordul ahhoz a legendás alakhoz a „akit az egész Császárság Sissinek nevez”. E személyesség indokolt, amint a kötet végén található kvázi-fülszövegből megtudjuk: az író képzeletét gyermekkorától izgatta Sissi eszményképe. Az író a még monarchia-alattvaló nagybácsi történeteinek keresztül ismerkedik meg a császárné alakjával.

Fülszöveg

Azt látja, hogy már a halálát követő évtizedekben is mesebeli történetek keringenek róla: az Albániában harcoló katonák teljesen természetesnek veszik, hogy Sissi bármikor felbukkanhat az utcákon, hogy inspekcióba jöjjön a sereghez. Šušarā poémája azonban nem a legendák boncolgatása, sokkal inkább azok kiváltó okáé: a szöveg Sissi lényét szeretné megragadni. Hol a császárvároستól távol eső vidéken élő alattvaló hangján szólal meg (mely hangra Sissi, úgy véli, figyelmes lesz), hol a fiatal, szerelmes Sissi sa-

ját belső hangján (mely azokat a naivan egyszerű, áradóan érzelmes szövegeket írja, melyeket a szerző a császárnétól beszűrt a szövegbe), hol egyenesen az őt 1898-ban meggyilkoló Luigi Lucheni hangján. Talán ez utóbbi a legizgalmasabb: a gyilkos nevében poémát írni az ideálhoz. Poémát, mely zárlatában Luigi Lucheni hangján figyelmezteti Sissit: ne jöjjön Genfbe, ne menjen ki a házból, ne éppen szeptember 10-én, mert ha ez mégis megtörténik, sajnos találkozni fog... Nem vele, Lucheni-vel, hanem a nagybetűs Történelemmel. Igen, ezt érezzük végig a szövegben. A sokszínű, sok történetű és történelmű Bántási írójának hangján éppen a történelem folytat párbeszédet versben. Szerelmes versben, vátesziben, néha látszat-értelmetlenül kusza avantgárdszerű verssorokban. Olyanokban, mint a történelem maga: nyilván minden sor kapcsolódik valamihez, ez esetben Sissi életének tragikumához. De hogy hogyan? Közvetlenül? Képletesen? Ez rejtély: döntse el a mindenkor olvasó.

KOVÁCS PÉTER ZOLTÁN

Elszigeteltség vagy egyetemesség?

Elek Tibor: *Grendel Lajos*. MMA Kiadó, Budapest, 2018.

Márkus Béla nagyjából azal zárja Gál Sándorról írt monográfiáját, hogy a szerző (közös felvidéki sors ide vagy oda) a Grendel Lajos által írt *A modern magyar irodalom története* c. művében nem kapott helyet, még a hivatkozások sorában sem. Amint Elek Tibor Grendel-monográfiájából kiderül, ez korántsem véletlen: Grendel egészen eltérő esztétikai elvek mentén alkotott. Mondhatni, türelmetlen vehemenciával elutasította mindazokat, akik megmaradtak a (neo)realizmus primer valóságábrázolása mellett, ő a lázadó individuum nézőpontjából vizsgálja a világot, nem egy közösség perspektívájából.

A Gál-monográfiáról szóló írássomban azt állítottam, az erdélyi és felvidéki irodalom bizonyos értelemben párhuzamos valóságoknak tekinthetők, de lám, a felvidéki irodalom különböző szelei sem feltétlenül a kongruencia elve mentén strukturálódnak. Grendel Lajos a szlovákiai magyar irodalom tán legismertebb prózaírója, kanonizációja – amint ezt Elek Tibor is érzékelteti – az anyaországi recepció eredménye, mely többnyire pozitívan fogadta a szerző előremutató, a posztmodern vívmányait is jól hasznosító műveit.

A monográfus pontosan rámutat Grendel jelentőségére: a felvidéki magyar irodalom hagyományselemlétének, értékrendjének radikális átalakítására. Elek Tibor kiemelti szemléleti nyitottságát, méltatva „a kisebbségi tudatot és irodalmat terhelő mítoszok, tabuk” megkérdőjelezésének törekvését. Grendel az

örök megújulás hirdetője, aki regényeiben, novelláiban a valóság mögé való belátás, a mélyebb összefüggések felfedezésének individualista útját járja.

Elek Tibor teljes pályáit rajzoló monográfiájában ennek buktatóira is rámutat: az énbizartság motivikus és tematikus szinten önismétléshez vezet, a monográfus ugyanakkor azt is jelzi, Grendel tehetségét az mutatja, mindig sikerül újat hozzátenni az adott témához, ha nem másban, hangszerelésben, stílusban, így lazán összefüggő regényfolyamokat, ciklusokat alakítva ki.

Elek Tibor nyolc fejezetre (plusz függelék) tagolva elemzi Grendel epikus műveit, esszéit, irodalomtörténeti vállalkozásait, áttekinti az elég gazdag recepciót, reflektál az első pályaszakaszon monográfus, Szirák Péter művére, ugyanakkor saját látásmód és értéktételek mentén sommázza Grendel munkásságát.

Az már a sors iróniája, hogy a 2018 elején megjelent monográfia azzal a gondolattal zárul, az életmű még nincs lezárva, számos meglepetést tartogathat, pár hónap múlva azonban, 2018 decemberében Grendel Lajos elhunyt.

ZSIDÓ FERENC

Az irodalmi élet

Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

Az aktuális krónikás

(Ennél „aktuálisabb” ez a lapvégi rovat-tárca már nem is lehetne...)

Alig csendültek le Selmeczi újabb, már hatodik operájának záróakkordjai a második előadáson, elült a vastaps, mégis lelki-szellemi-esztétikai *en garde*-ban egy egész színházterem. Az aktualitást ez is adja, meg az a bravúr, amellyel Selmeczi György, a Sigismund Todutá Zeneliceum, a Kolozsvári Magyar Opera, Szokol Judit budapesti vendégrendező, a produkcióban részt vevő mintegy százötven-kétszáz hivatásos munkatárs és kb. 80 gyerek/fiatal képes volt egy illúziót megteremteni. Ennek nyomán azt bírta érezni a zenésszínházi kultúra iránt nem teljesen immunis kolozsvári közösség, hogy *összeállt* a város. Valamiféle különleges kohéziót teremtett (nem mellékesen a kétszáz év okán)¹ a lokális mondákban hívő, zenei fantáziában tobzódó, a szabadságról és a játékról lemondani végzetesen képtelen kollektív alkotóerő. Aktuális teszi *A krónikást* az is, hogy a két intézmény, a Zeneiskola és az Opera egyaránt otthona a szerzőnek: édesapja, dr. Selmeczi János rövid ideig operai kar-mester volt – sokkal hosszabb ideig viszont a zenei felsőoktatás egyik nagy teljesítője –, édesanyja, Selmeczi Marcella pedig szintén zenetanárnő; fiuk, *A krónikás* szerzője tizenkét éven át maga is oktatott a Zeneiskolában, és immár 29. évadtát jegyzi az Opera művészeti vezetőjeként.

Vígopera a javából a kolozsvári zenére-találás képzeletbeli mondája. *Opera buffa* zenéjében és ludikus parádé szöveganyagának összeszerkesztésében. Szöcs Margit meséket írt Selmeczi rendelésére. Egyed Emese librettóvá szabta-varrta, László Noémi- és

Tompá Gábor-versszövegek csöppentek bele... s amikor nagyjából felsejlett már valami végleges szövegváltozat, Selmeczi megrendelte magát a Krónikást is mint központi szereplőt: részint lejegyző-rögzítő outsidert, részint a történetet a közönségre rábeszélő barátunkat, ő pedig (jelesül Laczkó Vass Róbert) sajátlag írta az operabeli szövegét, mert erre kapott derűs és nagyvonalú kérést a komponistától.

„Nem tudok gyerekoperát írni” – mondja Selmeczi, és ugyan mi okunk volna kételkedni benne, ha egyszer mondja?! a vígopera válfajában viszont átütő erővel remekelt. A zenétlenség átkát nyögő egykori Kolozsvár színeit, polgárainak és népség-katonaságának zsidobongását fokozatosan kevergeti harmóniává. A humor soha nem hagyja el. Donát pásztor (aki voltaképpen a Krónikás maga) önfeledten pikulázik, míg rá nem felel egy *terccel magasabb* (!) visszhang. A városban menedéket kérő, a ferences Huba testvér és a tanítónősrő Ilona vezette tucatnyi dévai árva az éneket és a hangokat ígéri a biztonságért cserébe. A város bíróját (a hatalom egyszemélyes megtestesítője), bár marconának akar tűnni, voltaképpen maga a szemenszedett jóságos, és mindvégig diszkreten groteszk árnyalatokba öltözik. Vidám és szellemes az a tobzódó repertoár, amely – az „Én azt mondom: dó, / én azt mondom: ré, / én azt mondom: mi, / de a fá is kell bele” refrénű tömegjelenetből bomlik ki, hangonként más-más ismert éneket idézve. S mit mondjunk a dadogós kisbíró dadogós áriájára? Vagy mit a városi maszkabálon egymás után sorjázó menüettre, legényes-re, szász-német népdalra, csárdásra, fél ütemnyi utalásra a Hány János toborzójá-

ból, a boogie-woogie-s, swinges pillanatokra. És körömszakadtáig tréfás könnyedséggel esik szó a pénzről is, a dolgok e mindenkor legkomolyabbjáról. Aki emlékszik Selmeczi *Bizáncból* a kalmárra, Murzafoszra, aki szinte kuplét „csinál” a közönséges és demoralizáló pénzből („Egy kicsi pénz, két kicsi pénz ide-odacsúszik...”), az szinte ennek közvetlen folytatásaként nézi-hallgatja *A krónikás*ban a „Hopp ide fillér, hopp ide pengő, hopp ide tallér, dollár” jelenetet. De zeneileg épp ilyen precíz, megmódolt, de könnyed a martalócok félhomályos tüneménye (bár dramaturgiailag ez az a hely, ahol kissé leül a történet), majd újra-megjelenésük a második rész végén – *csellók*: pizzicato, *fagott*: kapatosan groteszk, macskajajos vezérszólam.

Amplitúdó

A vígopera sommázata: az egyetlen „negatív hős”, a monstruózus Közúzó Kúnó időtlenül tovább építheti Déva várát, ha már annyira akarja, de a dévai gyerekek jóvoltából zenéhez jutott kolozsváriak számára – a lányrablás fejében kirótt büntetesként – vagyónából iskolát kell építenie a Kincses Városban. Nem ember- (pontosabban asszony) élet kell a Nagy Műhöz, hanem léleknevelés.

JAKABFFY TAMÁS

Jegyzet

¹ Az opera megírásának közvetlen oka az, hogy Bécs, Grác, Innsbruck, Párizs és Prága után Kolozsvár a hatodik európai város, amelyben a középfokú zeneoktatásnak intézményesített kerete jött létre 1819-ben.

VII. Mimesis: Palimpszeszt

Szertartásszerűen felidézett közös emlékekről, generációkon átörökölt történetekről szól az idei Mimesis-kiállítás, melyek a családi (asztal körül szerveződő) események szerkezetét és ritmusát adják meg. Ha egyetlen kulcsszóban kellene megragadni az idei fő motívumot, akkor az a történetmesélés lenne.

Az asztal a főszereplője Alexandra Mocan színházi előadást megidéző jelenetnek, ahol egy kényelmetlen családi ebéd mellett bontakozik ki a történet. Két párhuzamos történetet követhetünk nyomon, az előttünk kibomló jelenet egy képernyőn futó dialógus egészíti ki a távollevő hozzátartozókkal.

A párkapcsolati szerepek bemutatásánál szintén fontos motívum lesz az asztal Lőrincz Gyula *Rouge* című performanszában. Az asztal két végén ülő előadók, a művész és felesége, almát dobálnak hangtalanul egymásnak, miközben a videóban monológjaikat hallhatjuk. A piros paraván előtt szépen beállított pózok mögött a részletek éppen az összeférhetlenségeket mutatják meg. „A megszüpített valóság alatt, a paraván mögött mállik a vakolat...” – hangzik el a filmben és felsejlik a stúdió, a díszlet megcsináltsága, az egész jelenet esetlegessége.

A paraván Darvai Tünde installációjában is főszerephez jut. A dédnagymama kedves bútordarabja köré komponált, szintén régi bútorokra festett jelenetek a paraván történetét egészítik ki. A régi fa erezete, a repedések, a törésvonalak mind külön történetek lenyomatai, ehhez csak hozzáad a második réteg, a festmény.

A paraván körül nem mindennapi szerelmi történet bomlik ki. A dédnagymama hozományát képező tárgy a kommunizmus ideje alatt a szűkös lakhatási viszonyok következtében ténylegesen térelválasztó lett, ami a mindennapok élhetőbbé tételében segítette az apa nélkül maradt családot. A kezdeti szerelmes lebegés, az egység bemutatása után a hiány képeit láthatjuk a paraván körüli fülkékben berendezett sorozatban. A szárnyasoltár-szerű-

en kihajtott paraván a fülkék sorával szinte szakrális jelleget kölcsönöz a jól kiválasztott térnek.

A családi történetek rétegzettségét Kalló Angéla *Talán* című montázsa gondolja tovább. Antoine de Saint-Exupéry túl sokat idézett gondolatát idézi fel szomorkás-ironikusan: „Jól csak a szívével lát az ember. Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan.” Itt is több történet rétegződik egymásba: az alkotó önarcképére fák gyökerei vetülnek, mindez fehér alapon egy szív formájú foltban jelenik meg. A szív erezete a fa gyökérzetét miméli, miközben egy átható tekintet figyel minket a háttérből. Identitáskeresés, gyökerek felkutatása, kísérlet a család érzelmi családfájának a felrajzolására, családi történetek találkozhatnak egy képen. Kalló Angéla munkája ugyanakkor azt a kérdést is felveti, hogy a családi emlékezés lehet-e kísérlet a közös emlékezésre?

Antefaktum

Az elbeszélő jellegű alkotások mellett azokról is szólnunk kell, amelyek csak utalásszerűen kapcsolódnak a családhoz. Bob József *Apám* című installációja álomszerű képekkel idézi fel a rég elvesztett apát, emlékeink és énünk töredezettségére utalva ezzel. A szembenézés gesztusait vizsgálja Makkai Bence *Családi tükrök* című munkája, a rá jellemző ironikus címadással tágabb értelmezési keretet adva munkájának. Szentés Zsolt *Nincs jel* című apokaliptikus hangulatú festményén a generációk közötti kommunikáció hiánya idéződik meg.

Újramesélt történeteink által érthetjük meg továbbörökölt mintázatainkat. Ugyanakkor arra is emlékeztetnek bennünket, hogy identitásunk képlekeny, szüntelenül változó, és nem más, mint egy „folyamatosan újraserkesztett élettörténet.”

ZAKARIÁS ÁGOTA

November 4-én a Bréda Ferenc Irodalmi Kör meghívottja Gál Hunor költő volt. Az eseményre Horváth Benji készült vitaindítóval, a résztvevők hozzászólásait Santa Miriám moderálta.

A XI. Nagyváradai Könyvmaraton nüládik napján, november 6-án kezdetét vette a Gyűjtőpont Irodalmi Kerekasztal új évada. A meghívottakkal, Kemenes Henriette-tel és Ozsváth Zsuzsával Antal Balázs beszélgetett.

A Lector Kiadó és a SZIFONline közös kezdeményezésében megjelent „macht nichts mondta / halottak napja van”. Közelítések Kányádi Sándor Halottak napja Bécsben című verséhez kötet bemutatójára november 12-én került sor a Vallásszabadság Házában. Az eseményen felléptek: Codău Annamária, Gálfalvi Ágnes, Korpa Tamás, Markó Béla és Santa Miriám.

November 12-én a Hervay Klub második estjét tartották meg. A meghívottak ezúttal Vas Máté és Vass Csaba voltak, moderátori szerepben Horváth Benji és Albert Zsófia léptek fel.

November 13-án Lászlóffy Csaba Vársánapai pszichoanalízis című posztumusz kötetbemutatójára került sor a Kolozsvár Társaság székhelyén. Az esemény résztvevői Balázs Imre József, Korpa Tamás és Tibori Szabó Zoltán voltak.

holmi

November 14-én rendezték meg a Bajnokok Legalja Slam Poetry Verseny első estjét a Planetáriumban. A versenyt Andrő Ferenc hostolta, a díjazottak Demeter Ferenc, Kántor Zsolt, Márcuțiu Răcz Dóra és Szallós Kis Csaba voltak.

Láng Zsolt Bolyai című regényének bemutatóját november 19-én tartották a kolozsvári Gaudeamus könyvesboltban. A szerzővel Weghofer-Vad Erna Aletta beszélgetett.

November 20-án Maczelka Csaba volt az Erdélyi Múzeum-Egyesület vendége. A szerzővel Péter Blanka és Szabó Ivett

másodéves bölcsészhallgatók beszélgettek A kora újkori angol utópiák magyar története című kötetéről. Az esemény megszervezésében Albert Zsófia, Péter Blanka, Duca Linda, Szabó Ivett, Ozsváth Bernadett és Tóth Emese másodéves bölcsészhallgatók segítettek.

November 25-én Botházi Mária Bio-robot című könyvét mutatták be a Vallásszabadság Házában. A szerzővel Forrai Szerénke, a Kolozsvári Rádió munkatársa beszélgetett.

A Bréda Ferenc Irodalmi kör novemberi 25-i estjének meghívottja Kántor Zsolt volt. Vitaindítóként Santa Miriám lépett fel, az est moderátora Horváth Benji volt.

November 28-án, délután hét órától mutatták be Santa Miriám Hétfőn meghalsz című kötetét a Planetáriumban. A szerzővel Selyem Zsuzsa beszélgetett.

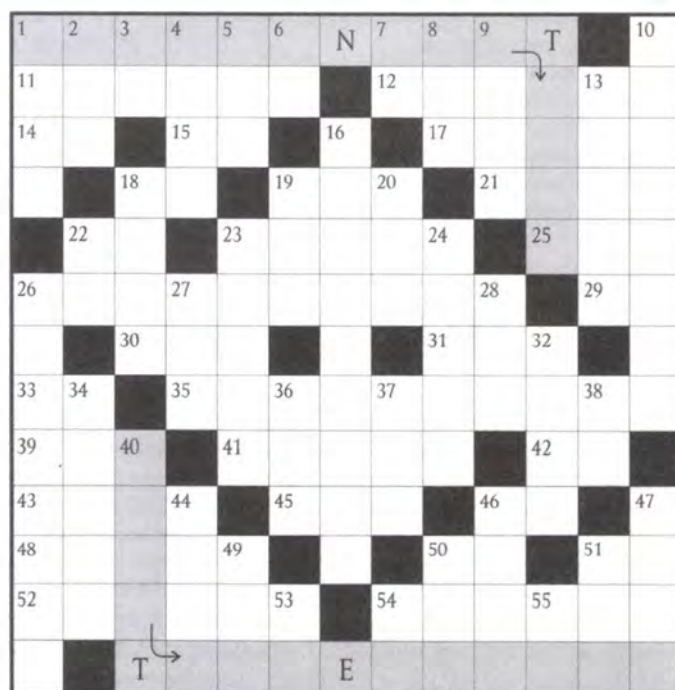
A Gyűjtőpont-sorozat második meghívottja Kulcsár Edmond pályakezdő költő volt. A szerzővel Kemenes Henriette, a Várad folyóirat szerkesztője beszélgetett.

Boldogság

A balga a távolban keresi a boldogságot, ...
A fősorok James Oppenheim fenti gondolatának a folytatását rejtik.

VÍZSZINTES: 1. A folytatás kezdete. 11. Zokszó. 12. Isztambul városrésze. 14. A folt közepé! 15. Nagyobb kavics. 17. -talan, -... 18. Világkupa, röviden. 19. Becézett Pamela. 21. Rendfőnök. 22. Híg étel. 23. Vitatott, bizonytalan. 25. A leggyakoribb színezékcsoport. 26. Pénzt félretesz. 29. Gazdasági épület. 30. Kopoltyús állat. 31. Anyagi veszteség. 33. Személyes névmás. 35. A kullancs tájnyelvi neve. 39. Joskar-...; Mariföld fővárosa. 41. Pizskos. 42. A titán vegyjele. 43. ... Vid; Zrínyi Miklós hőse. 45. Eltérő, különböző. 46. A tantál vegyjele. 48. Eredeti imázs! 50. A hélium vegyjele. 51. Errefele! 52. Kívülre helyez. 54. Észak-amerikai indián.

FÜGGŐLEGES: 1. Erdélyi történetirő (Péter). 2. Az egyik oldal. 3. Illedelmes megszólítás. 4. Körömfesték. 5. Üreges henger. 6. Század, röviden. 7. Egyből kettő! 8. Katonai, röviden. 9. Kocka, latinul. 10. Eltemetés. 13. Aromás italt szűrőcső. 16. Hajófajta. 18. Ráth... István; A könyv komédiája szerzője. 19. Kenyér-sütő mester. 20. Bátorodik. 22. Oda-vissza igekötő. 23. Karimás fejfedő. 24. Csuszamlós. 26. Módszertan. 27. Somogy megyei város. 28. Uszodai hossz. 32. Fizetési részlet. 34. Alapfokú. 36. Kacat. 37. Hím juh. 38. Félcipő! 40. A folytatás befejezése. 44. Verbummal kapcsolatos. 46. Kugli. 47. Elán, lendület. 49. Kiejtett mássalhangzó. 50. Fél tucat. 51. Czuczor Gergely írói álneve. 53. Páros szám! 54. Dorog haterai! 55. Vagy, angolul.

A Helikon 2019/22-es lapszámában közölt Jelen című rejtvény megfejtése: **Semmi sem értékesebb a mostnál.**

R.T.

TÁMOGATÓINK: **nka** Nemzeti Kulturális Alap
Romániai Írók Szövetsége
Készült a Magyar Kormány támogatásával
Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával

Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca. Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja. Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale. Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

H Alapító főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő: KARÁCSONYI ZSOLT
Lapterv: ÁRKOSSY ISTVÁN; Számítógépes tördelés: FAZAKAS BOTOND; nyomtatja a Misztótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont

Főmunkatárs: EGYED EMESE
KIRÁLY LÁSZLÓ
SZÓCS ISTVÁN

Szerkesztőség: DEMETER ZSUZSA: kritika
HORVÁTH BENJI: Pavilon 420, Artefaktum
PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú

LÁSZLÓ NOÉMI: vers, műfordítás
MÁRCUȚIU-RÁCZ DÓRA: honlap
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő